

STATI A REPORTÁŽE
1938–1959

8

Weil

	SPISY	
	Jiřího Weila	1900–1959
1	Reportáže a statí*	1920–1933
2	Gogol a anglický román 18. století	1928
3	Reportáže a statí*	1933–1937
4	Moskva-hranice*	1937
5	Dřevěná lžíce	1938/1992
6	Makanna, otec divů	1945
7	Povídky (Barvy, Mír)	1946, 1949
8	Statí a reportáže*	1938–1959
9	Život s hvězdou	1949
10	Harfeník	1958
11	Žalozpěv za 77 297 obětí	1958
12	Na střeše je Mendelssohn	1960
13	Paralipomena	

Svazky označené * již vyšly.

Řídí Michael Špirit

Jiří Weil
STATI A REPORTÁŽE
1938–1959

Jiří Weil
STATI A REPORTÁŽE
1938–1959

Uspořádal a k vydání připravil
Michael Špirit

© Jiří Weil – heirs c/o DILIA, 2022
Selection, commentary ©
Michael Špirit, 2022
Photography © Literární archiv PNP
ISBN 978-80-7474-364-1
ISBN (PDF) 978-80-7474-438-9
ISBN (EPUB) 978-80-7474-439-6
ISBN (MOBI) 978-80-7474-440-2

*Edice a komentář vznikly za podpory
projektu Kreativita a adaptabilita
jako předpoklad úspěchu Evropy
v propojeném světě
reg. č.: CZ.02.1.01/0.0/0.0/16_019/0000734,
financovaného z Evropského fondu
pro regionální rozvoj
a řešeného na Filozofické fakultě
Univerzity Karlovy.
Projekt je realizován v rámci výzvy
Excelentní výzkum a jeho výstupy
jsou určeny pracovníkům výzkumných
organizací a studentům doktorských
studijních programů.*

LIDÉ, KTERÍ NEBUDOU JIŽ PSÁTI

1

V moskevské restauraci Stáj Pegasa křičí opilý Sergej Jesenin: „Kdo je největší ruský básník, já jsem největší ruský básník.“ Svalí se na židli, z úst mu tekou sliny. Je rok 1922, rok nové hospodářské politiky. V restauraci sedí nepmané, ušklíbají se potměšile: „Jejich básník“ – říká mi jakýsi nepman. „Jejich nejlepší básník.“ Opilý Jesenin leží bezvládně. Nepmani se smějí.

2

V kavárně Opera na Smíchově sedí Vladimir Majakovskij. Ukazují mu Disk a almanach Devětsilu. Majakovskij si prohlíží pečlivě sborníky. – „Nerozumím textu“ – říká – „ale myslím, že je to jediné správné umění. Proti reakci v politice a umění avantgarda umělecká. To je nás jediný spojenec. Sovětskému umění může býti blízké jen avantgardní umění.“

3

Na leningradské silnici v Moskvě, daleko od města, je vila spisovatele Borise Pilňaka. Je krásný letní večer – Pilňak sedí na verandě u velkého stolu, naproti němu sedí jeho žena ve velké společenské toaletě, krásná žena, zpěvačka Velkého divadla. U stolu jsou hosté: leningradský kritik Ilja Gruzděv, starý revolucionář Lev Dejč, sovětský konzul v Šanghaji Linde. Boris Pilňak pije pravou černou kávu, kterou si při-

vezl z Turecka, a vypravuje o svých cestách do Evropy a Ameriky. – To je doba výboje sovětského umění, v celé Evropě a Americe se nemluví o ničem jiném než o sovětském umění. Kráčíme v čele Evropy, i když jsme jinak zaostali. V anglickém PEN klubu byli nadšeni. – Podobáte se mému příteli Radkovi – řekl Pilňak, když jsem odcházel. – To je velká poklona – dodal Gruzděv, když jsme odcházeli. Bezpochyby chce, abyste ho překládal do češtiny.

4

Karel Radek vykládá, jak kupovali Češi za inflace u Tietze v Berlíně. Míchá do ruštiny česká slova. S oblibou opakuje slovo „tatíček“. V roce 1934 po své amnestii a vstupu do strany mluví Radek na velké schůzi zahraničních dělníků. Vysmívá se sám sobě, ironizuje. Vypravuje, jak se ho snažili zlákat kulaci ve vyhnanství – „Uvědomil jsem si, že mě pokládají za svého člověka. Tehdy jsem otevřel oči.“

5

R. Kim, Korejec, profesor Institutu Východu, člen anglické Královské společnosti nauk, nyní zatčený pro špionáž ve prospěch Japonců, vypravuje o zemětřesení v Tokiu: Prvním činem Japonců, když se vzpamatovali po strašlivých hrůzách, byl pogrom na Korejce. Korejci jsou vyšší postavy než Japonci a chodí v bílém. Vysocí lidé, bíle oblečení byli doslova roztrháni na kusy davem. Někteří Korejci utekli na policejní komisařství. Policisté je vodili na dvůr a odstřelovali – „Poděkujte nám za lehkou smrt“ – říkali při tom.

Sergej Tretjakov hostí v moskevském bytu své přátele černou kávou a mandarinkami. Spouští gramofon a hraje nejdříve Ježkovu hudbu z filmu *Kat a blázen*, později *Mou vlast* – „Génius tohoto národa“ – říká a míní Čechy – „je v úzké spojitosti s lidem, s lidovým uměním. Bez lidovosti není v Československu umění. I Nezval je úzce spjat s lidovou tvorbou.“

Jakov Smeljakov, proletářský básník, bývalý typograf, se vmísí do debaty na poradě časopisu Mladá garda. Mluví se o české literatuře. Kdosi z účastníků diskuse vyslovuje ostrý soud o Nezvalovi. – „Neumím česky a nerozumím češtině“ – namítá Smeljakov. – „Ale slyšel jsem Nezvala na sjezdu spisovatelů. To je básník, povídám, to se přece cítí, že je to veliký básník.“

Na moskevském filmovém festivalu komentuje hlučně Alexandr Bezymenskij film *Viva Villa!* – „Podívejte se, jak Alexandrov vykradl tento film. Vždyť: píseň z filmu Celý svět se směje je Cucaracha.“

ROMÁN O BUDOUCÍ RUSKO- -JAPONSKÉ VÁLCE

● Petr Pavlenko: Na Dálném východě hřmí. Přel. Julius Fučík. Praha, Evropský literární klub 1937.

Je nesporné, že nový román Pavlenkův je nejlepším románem letošní literární sezony sovětské literatury. Petr Pavlenko se liší od ostatních četných nových ruských beletristů širokým rozhledem, důkladným evropským vzděláním a znalostí moderní evropské literatury. Byly doby, kdy byl Pavlenko obviňován sovětskou kritikou z přílišného zaujetí pro moderní evropskou literaturu, vyčítali mu podléhání Joyceovi a jiné hříchy. Bylo to pro jeho román o pařížské komuně *Barikády*, velmi zajímavý experiment, kde se Pavlenko pokusil vytvořit celistvý obraz komuny a pařížského života v r. 1870 pomocí útržkovitých, fragmentárních scén a úryvků dopisů. Předtím napsal Pavlenko spolu s Borisem Pilňakem povídku *Lord Byron*, samostatně pak knihu povídek z Turecka a román *Poušť* ze Střední Asie. Pavlenko patří k oněm ruským spisovatelům, kteří si zamilovali Východ a píší o něm. Tradice ruské „koloniální“ literatury je velmi stará, spadá sice časově do doby byronismu a bojů o Kavkaz, ale spojení Ruska s Východem je mnohem starší. Východní motivy se projevují téměř u všech spisovatelů začátku 19. století, nejvýrazněji u Puškina a Lermontova v básnictví a u orientalisty Senkovského v próze. Tato tradice je zatlačena ve století devatenáctém, s výjimkou kavkazských povídek Tolstého, ruskými realisty statkářského původu, aby se znovu ještě s větší silou projevila v revoluční literatuře, kde je ovšem již naplněna jiným

obsahem. O Východě – sovětském a nesovětském – psali Pilňak, Ogňov, Tichonov, Leonov, Šagiňanová, Vsevolod Ivanov, Lapin, téměř všichni nejlepší spisovatelé Sovětského svazu. Obrovský převrat na Východě, nová asijská politika, nové úkoly sovětských asijských národů, revoluční vření na Východě, japonský imperialismus a probuzení asijských koloniálních národů – to všechno se stalo tematikou dnešní sovětské literatury. Avšak Pavlenko vyniká mezi sovětskými autory píśícími o Východě nespornou znalostí východních otázek, žil dlouho na Východě a stýkal se s asijskými národy.

Pavlenkův nový román vypravuje o hranici sovětsko-japonské, poprvé se objevuje v literatuře téma širokého rozpětí a širokého významu, je to drama pomezí, kde se sráží japonské vlivy s vlivy ruskými, je to drama hranice, kde se připravuje na jedné straně k válce japonský imperialismus a na straně druhé chystá obranu Sovětský svaz. Celý kraj se zmítá v pracovní horečce, je nutno zajistiti obranu, ale přitom není zapomínáno na stejně důležitou mírovou hospodářskou práci, kraj, který zbrojí, buduje zároveň i své hospodářské zásobárny – sovchozy, kolchozy, továrny a závody. Hranice jsou nedaleko a na hranicích je stále boj, mezi sovětskou stráží a japonským vojskem dochází neustále k přestřelkám, otázka války a míru je jen otázkou vhodného okamžiku, každou chvíli může dojít k otevřenému konfliktu. Za hranicemi Ruska v operetním státu Mandžukuo je vedena partyzánská válka, Japonci krvavě potlačují čínské osvobozenecké hnutí, záškodníci a vyzvědači přecházejí sovětské hranice, ruští bělogvardějci se chystají k vpádu, Sovětský svaz zatím staví opevnění, východní Maginotovu linii, a připravuje letectvo, zakládá letecká města v sibiřských tajgách, stále více aeroplánů letí na Východ. Ob-

rovským lidským úsilím byla vybudována obranná linie a je stále zdokonalována, veškeré obyvatelstvo Dálného východu od jezera Bajkalského až k sibiřským tundrám je připravováno k válce, nutné a nevyhnutelné.

A druhý díl Pavlenkova románu vypravuje o této válce, vedené nejmodernějšími válečnými zbraněmi, o heroismu ruských letců a prostých obyvatel Dálného východu, o spojencích Sovětského svazu, čínských partyzánech a korejských revolucionářích a nevyhnutelném vítězství Sovětského svazu.

Část reálná a část utopická se doplňují. Vypravování o všedním pracovním životě lidí Dálného východu a jejich činnosti v boji splývá v mohutný celek zápasu dvou světů na hranicích. Pavlenko dovede mistrovsky vypravovat o tomto kraji. Scény, schůzky ruských partyzánů ze sibiřské epopeje, scény boje čínských revolucionářů patří k nejlepším stránkám jeho knihy. Přes množství osob a údajů vynikají v románu postavy správce kraje Michaila Semjonoviče, čekisty Šlegela a zejména japonského vyzvědače Marušimy, opatrného a prohnatého organizátora špionáže staré japonské vyzvědačské školy. Pavlenko má dar vytvořit hutný epický celek ze změn dějů, příběhů a událostí, jeho celá kniha je svědectvím o velkém osudovém boji. Román je psán krajně výrazným, sevřeným stylem, je to obraz velikého děje. Vypravování o mnohých věcech bez zbytečné rozvleklosti politicko-hospodářských úvah. Kniha Pavlenkova dá mnoho českému čtenáři, seznámí ho s uzlem dálnévýchodních rozporů, tak aktuálních v dnešní době, a upoutá jeho pozornost vysokou uměleckou hodnotou. Celá spleť problémů Dálného východu je osvětlena básnickou jasnozřivostí v tomto skvělém románu.

O ČEM JEDNALI SOVĚTŠTÍ SPISOVATELÉ

V dvacátém roku Sovětského svazu se sešli opět jednou sovětští spisovatelé na zasedání prezidia svazu spisovatelů společně s aktivem moskevských spisovatelů. Kdysi to byly bouřlivé schůze, mluvilo se na nich o formalismu a tvůrčích zákonech a dalším vývoji sovětské literatury. Tentokrát byl ráz schůze, která se konala 25. a 26. února, zcela zvláštní. Vystoupilo na ní jen málo spisovatelů se známými jmény. Program byl „tvůrčí přebudování“ Svazu sovětských spisovatelů, ale o tvorbě se vůbec nemluvilo. Zato však o otázkách čistě administrativních. Teoretik Stavskij pronesl velmi opatrnou a strážlivou řeč, ve které se odvolával na Gorkého, ale nemluvil ani o vítězstvích, ani o porážkách sovětské literatury. Zato však zdůraznil lidovou tvorbu, široce se rozpovídal o jubileu starého gruzínského básníka Rustaveliho, o tom, že jeho epopej je přeložena do 19 řečí Sovětského svazu, o antologii ázerbájdžánské lidové poezie sestavené básníkem Lugovským, o antologiích arménské, kazachstánské, uzbecké a jiných lidových literatur, které chystá svaz. Pak mluvil o lidových pěvcích, kazašských akynech, kavkazských ašuzích a ruských „skazitělich“. Velká literatura vymizela z řeči i plánu. Podobné byly i projevy ostatních spisovatelů. Nikulin mluvil o *Slovu o pluku Igorově* a kazašském pěvci Džambulovi, kritik Jermilov si stěžoval na byrokratismus aparátu svazu; na 2500 členů svazu připadá 110 zaměstnanců správního aparátu. Z celkového rozpočtu svazu 2 100 000 rublů pohlcuje dobrou polovinu správní aparát. V r. 1937 bylo vyhozeno 200 000 rublů na přípravu výstavy k výročí

Sovětského svazu, která se pak nekonala. Druhý teoretik Kirpotin, známý ze zápasu proti formalismu, mluvil ještě skromněji než Stavskij. Doporučoval kritické rokování na schůzích spisovatelů o dobrých a špatných knihách, stěžoval si na nedostatky kritiky. A konečně spisovatel Konstantin Finn se dobral hluboké moudrosti „spisovatel má psát“. Obraz této konference byl celkově ubohý, nového nepřinesla ani za mák, nikdo z kritiků ani ze spisovatelů nemohl pokázati na vynikající knihu, která vyšla v posledním roku. Odvolávali se jedině na *Tichý Don*. Přece však jeden malý úspěch. Kdosi se zmínil o tom, že v Československu v nakladatelství Sfinx vyšel překlad *Eugena Oněgina* s ilustracemi moskevského umělce N. Kuzmina.

Literární noviny 9. 4. 1938

O PÁDU A VZKŘÍŠENÍ ISLÁMSKÉHO SVĚTA

● Essad Bey – Wolfgang von Weisl: Alláh je veliký. Přel. Josef Hruša. Praha, J. R. Vilímek 1938.

Ke jménu Essad Bey není možno míti velikou důvěru. Je to pseudonym jakéhosi haličského žurnalisty, jehož podivný proces byl nedávno projednáván ve Vídni. Jeho kniha o Stalinovi je snůška fantastických anekdot, takže nemůže býti považována za seriózní knihu. Snad zásluhou spoluautora, snad lepší znalostí materiálu je možno si vysvětliti poměrně větší hodnotu knihy o islámu. Ponechme stranou autorovy dohady o znovuvzkříšení islámského světa. Autor je sám vyvrací historii nového Turecka, vylíčením důsledné proticírkevní politiky Kemala Atatürka. A Turecko je nejmnějším

státem bývalého islámského světa. Historie nového Turecka je také nejzajímavější částí Essadovy knihy. Nesporně zajímavá je též část knihy o rozvoji nového arabského světa, o říši Wahhábovců, přestože právě v této části se pouští autor do fantastických dohadů. Romanticky přikrášleno je dobrodružství a smrt Envera Paši v pamírských horách. Jak je známo, bylo hnutí „basmačů“, jehož vůdcem byl Ibrahim Bek a Enver Paša, financováno Intelligence Service v Kašgaru. O tom již vyšlo dosti dokumentů jak anglických, tak ruských. Běželo o bavlánský kraj, a nikoli o islámské náboženství. Jinak je kniha psána velmi živě, a odmyslíme-li si všechny romantické hyperboly, jimiž autor nešetří, může být dobrým informativním pramenem o probouzejícím se Východu. Překlad je dobrý.

Literární noviny 9. 4. 1938

PRŮMYSLOVÉ OVLÁDNUTÍ SEVERU

- H. P. Smolka: Čtyřicet tisíc proti Arktidě. Přel. V. J. Chabr. Praha, Československá grafická Unie 1938 (Země a lidé, sv. 108).

Většina knih o arktických krajinách vypravuje o hrdinství prvních průkopníků Severu, o dobyvatelích točny, o strádání v polárních krajinách, o dlouhých měsících přezimování a šťastném nebo nešťastném návratu. Kniha anglického žurnalisty H. P. Smolky *Čtyřicet tisíc proti Arktidě* vypravuje o novém údobí v dějinách Severu, o průmyslovém ovládnutí a osídlení arktických krajin, o velkém ruském pokusu o využití přírodního bohatství dřívějších polárních pustin. Angličan českého původu se vypravil na daleký

ruský sever, aby se podíval vlastníma očima na průkopnickou práci dobyvatelů jiného druhu, než byli dřívější polární badatelé. Poznal, že Sever, dřívější nehostinná ledová poušť, je cílem nového útoku, který rozmnoží bohatství lidstva. Obrovské úsilí, jež věnují sověty polárnímu badání, je přípravou k využití přírodního bohatství, je cílevědomým pochodem k novým zdrojům surovin. Především kožišiny – starý zdroj bohatství. Na tomto úseku provedla sovětská vláda mnoho změn – zejména v péči o původní obyvatelstvo Severu, jež bylo dříve nemilosrdně hubeno krátkozrakou carskou politikou. Neboť jedinými dobrými lovci zvěře mohou být domorodci, čím větší je jejich počet, čím vyšší je jejich kulturní úroveň, tím více je možno vyvážet kožišin. V tomto směru již dnes napodobují Američané Rusy. Potom druhý důležitý průmysl novějšího data – dříví. Obrovské lesní prostory severního Ruska a Sibiře jsou zpracovány novým způsobem, jsou zakládána nová města, jako je přístav Igarka, stavěny nové lodě pro přepravu a využito ledoborců pro cesty. Dnes je již zřízena pravidelná doprava, tzv. Karská expedice, dřívější sen anglických obchodníků. A k tomu přistupují nové obory – uhlí, nafta, drahé kovy. Jsou zakládány nové doly v polárních oblastech, pomocí polárního letectva a vodní cestou je vyvážena těžba do Evropy. Po celém Severu je hustá síť radiostanic, která dovoluje orientaci lodím i letadlům. Sever nabývá i obrovského strategického významu jako zdroj surovin, jako dopravní spoj s Dalekým východem a Amerikou. Spolu s tímto pochodem lidí a průmyslu na Sever postupuje i rostlinná a živočišná výroba. Jsou zakládány plantáže na zeleninu, tak nutnou v severních krajích, je pěstován zvláštní druh pšenice odolné zimě. Tak kráčí civilizace a kultura do krajů dobyvatelů a polárních hrdinů.

Smolkova kniha vypravuje o tomto velkém pochodu poutavě a informativně, v evropské literatuře nebylo ještě knihy tohoto druhu. Autor je bystrým a kritickým pozorovatelem, neukvapuje se ve svých úsudcích, není nadšencem, nýbrž dovede dobře hodnotit. Překlad knihy je velmi dobrý až na několik maličkostí. Překladatel V. J. Chabr např. důsledně říká buď „ledolom“, nebo „ledokol“ místo vžitého výrazu „ledoborec“. Dvě mapy a řada ilustrací doplňují dobře text.

Literární noviny 7. 5. 1938

EVROPSKÝ OSUD

- Konrad Heiden: Evropský osud. Přel. František Šelep. Praha, V. Petr 1938.

Čtenář životopisné knihy o Adolfu Hitlerovi a politického rozboru Německa *Jeden muž proti Evropě* bude novou knihou Heidenovou poněkud zklamán. Je to delší úvaha o Evropě ohrožované fašismem, varovný hlas člověka vypuzeného z vlasti režimem násilí, odhalení o lži a demagogii fašismu. Heiden rozbírá podrobně argumenty německého nacismu, ukazuje na jejich prolhanost. Pro nás zejména je důležitý rozbor „teorie“ o takzvaném nedostatku prostoru, oblíbeném argumentu, jehož jménem žádají němečtí nacisté právo vládnouti ve střední Evropě. Avšak proti nacistickým „teoriím“, jež se mění každého dne, je těžko užívatí rozumových argumentů. Celý svět například ví, že německý nacismus, který hlásal záchranu středního stavu, právě zničil střední stav, nacismus, který sliboval zrušení konzumů, právě konzumy rozšířil jakožto svůj stranický a zásobovací aparát. Ve své cynické kni-

ze *Dobytí Berlína* prohlašuje vrchní kouzelník propagandy Goebbels, že si nacisté nikdy nelámali hlavu sliby a teoriemi. Heidenova kniha je pro nás poučná. Je strážlivá, odvolává se k zdravému lidskému rozumu. Heiden věří v průměrného evropského „Candida“, který chce v míru obdělávati svou zahrádku, věří v jeho dobrou vůli, přestože „světoví gangsteři“, jak nazývá autor hlasatele násilí, by chtěli z něho udělat krvežíznivého žoldáka. Věřící, že demokracie se ubrání despotické útočnosti a že přijde den, kdy se i Němec-ko zbaví noční můry válečné psychózy.

Literární noviny 7. 5. 1938

POSLEDNÍ SVAZEK ČESKÉHO VYDÁNÍ PUŠKINA

- Alexandr S. Puškin: Povídky veršem a prózou. Ohlasy lidové poezie. S doslovy Alfréda Béma a Romana Jakobsona. Praha, Melantrich 1938 (Vybrané spisy A. S. Puškina, sv. 4).

Český výbor z Puškina je tedy dokončen, byla zaplácena daň velkému ruskému klasikovi a zaplácena dobře. Ještě nám chybí odstup, abychom mohli po zásluze ocenit, jak důležitým dílem je vlastně např. Horův překlad *Evžena Oněgina*, jaké obohacení pro českou literaturu je Puškinova lyrika nově a dokonale přeložená Kříčkou. Avšak i dnes můžeme říci, že vydání tak velikého výboru Puškinova díla svědčí o síle a rozvoji české literatury, která dovedla nalézt již rovnocenný výraz velkému ruskému géniu.

Poslední svazek českého vydání Puškinova díla vyniká pestrostí obsahu i množstvím překladatelů. Přispěli do něho: P. Eisner, P. Kříčka, B. Mathesius,

F. Nechvátal, V. Nezval, S. Pírková a F. Táborický. Jsou tu zastoupeny Puškinovy epopeje, ukázky prózy a ohlasů lidové poezie. Velkým básnickým činem je Horův překlad *Cikánů* a Mathesiův překlad *Měděného jezdce*. Ale nesmírně zajímavá je také půvabná hříčka *Domek v Kolomně*, kterou si zvolil pro překlad Vítězslav Nezval, stejně tak jako *Zlatý kohoutek*, přeložený F. Nechvátalem. Poměrně málo jsou zastoupeny ohlasy lidové poezie, z nichž vynikají překlady P. Eisnera. Z prózy je tu nový překlad *Pikové dámy*, ukázka Puškinovy reportáže *Kyrdžali*, dvě povídky z *Povídek Bělkinových* a úryvek *Mouření Petra Velikého*. Je to tedy pestrý a bohatý výbor, a přece nejsme spokojeni. Chtěli bychom úplný překlad *Ruslana a Ludmily*, chtěli bychom více Puškinových pohádek a celý svazek Puškinovy prózy. Puškinovy teoretické články a snad několik dopisů. Puškin je tak bohatý jev, že ho žádný výbor nevyčerpá. Arne Novák má plnou pravdu, žádá-li doplnění českého výboru Puškinových spisů.

Všimněte si v tomto výboru Puškinovy prózy. Jak je výrazově silná, sevřená, chladná a jasná. Jaké bohatství skrývá každá Puškinova věta, jak se blíží Puškin k střízlivosti Stendhalově. Jako kov zní dnes po stu let Puškinovo slovo. V nových překladech vynikne kouzelná moc Puškinovy stylistické jistoty. Lecčemus se naučí i česká próza z nových Puškinových překladů.

Literární noviny 7. 5. 1938

PANTĚLEJMON ROMANOV ZEMŘEL

V těchto dnech zemřel Pantělejmon Sergejevič Romanov, ruský spisovatel z generace, které se říkalo „souběžci“. Literární sláva Romanova spadá do let

nové hospodářské politiky a rozkvětu literatury tzv. souběžců. Narodil se sice r. 1884, patřil tedy k starším spisovatelům, ale před válkou psal málo. Teprve v r. 1923 vychází jeho větší práce – román *Rus*, pak uveřejňuje velké množství drobných a větších povídek ve všech sovětských časopisech, je velmi populární, protože se zabývá řešením tehdejších „ožehavých“ otázek, zejména otázky pohlavní v nové společnosti. Avšak popularita Romanovova rázem klesá, jakmile nastupuje první rok pětiletého plánu a jakmile se mění směr sovětské literatury. Romanov, který příliš vězel v zajetí tradice staré literatury, se nedovedl přizpůsobit. Jeho jméno zapadá, v posledních letech se téměř ani neobjevovalo v sovětském tisku. Jako spisovatel patřil Romanov k realistické škole, jeho dílo není možno považovati za vynikající, ale byl celkem poctivý a strážlivý realista staré školy, kromě oněch módních povídek, umělecky bezcenných, věnovaných „ožehavým“ otázkám. Do češtiny byl překládán hojně, zejména jeho povídky se těšily oblibě. Z románů vyšlo nákladem Družstevní práce a V. Petra jeho největší dílo *Rus* a nákladem F. J. Müllera román *Vlastnictví*.

Literární noviny 7. 5. 1938

ROMÁN O ŠPANĚLSKÉ VÁLCE

- Ramón J. Sender: *Z kovadliny kladivo*. Přel. Jiřina Fischerová. Praha, K. Borecký 1938.

Autor skvělého románu *Sedm rudých nedělí*, bývalý důstojník španělské koloniální armády v Maroku, aktivní účastník španělské války Ramón J. Sender napsal reportáž z občanské války, kterou by si měl přečísti

každý, kdo má ještě pochybnosti o tom, že pravda jest na straně španělských vládních oddílů bránících se cizím – německým a italským – vojskům. Je to reportáž, ale napsána velkým básníkem, člověkem, milujícím svou zemi vášnivou láskou. Nejkrásnější a nezapomenutelné je stejně jako v *Sedmi rudých nedělích* líčení španělské země Kastilie, Estremadury, chudé a krásné země Španělska. V době, kdy německá, italská a maurská vojska ničí zemi, vidí Sender její krásu ničenou granáty, šrapnely, leteckými bombami. Líčí nesmyslné zabíjení dětí německými a italskými letci, bezmoc obyvatelstva sklánějícího se nad mrtvolkami dětí, a vypravuje o jiné smrti, smrti lidí umírajících za vlast, hájících vlast, svou zemi proti cizím vetřelcům. Je to kniha plná hluboké tragiky a silná básnickým slovem, kniha o pýše a slávě národa, hluboce vlastenecká a lidská. Ze všech knih, které vyšly o Španělsku, snad s výjimkou Malrauxe, je to kniha nejhlubší. A je to kniha nanejvýš čestná a upřímná. Hrdinství španělského lidu je vylíčeno prostě, bez nadsázky. Senderova kniha zůstane pro svou velkou uměleckou hodnotu, pro svou lásku k pravdě jedním z nejdůležitějších dokumentů o španělské válce.

Literární noviny 21. 5. 1938

VELKÁ VÁLKA MALÉHO NÁRODA

- Stevan J. Jakovljević: Pod křížem. Přel. Otakar Kolman. Praha, Družstevní práce 1938.

Je to kniha válečná, jako jich bylo již mnoho napsáno, ale liší se od všech válečných knih vypravujících o hrůzách světové války. Je to kniha protiválečná, všechny

strašlivé pohromy války jsou tu vyliceny realisticky, bez příkras. Ale je to zároveň kniha o tom, jak se malý národ bránil vpádu mnohem silnějšího nepřítele. O prostých, obyčejných lidech, kteří bránili svou vlast proti německému imperialismu, proti mnohem silnější německé válečné technice. Špatně ozbrojený malý národ, přepadený ze dvou stran, se brání zoufale, bojuje o každou píď půdy. „Raději do hrobu než v porobu“ – to je heslo této knihy a heslo srbského lidu. Malý národ podlehe dokonalé válečné technice protivníka, armáda je nucena ustupovati, strašlivý pochod přes nehostinnou Albánii, vlast je obsazena a ztracena, ale duch této armády neklesá. Víra, že jeho věc je spravedlivá, udržuje všechen lid v bojové schopnosti. Obyvatelstvo opouští svoje domovy a odchází s armádou, sedláci ničí úrodu na polích, aby se nedostala do rukou nepříteli, lidé hynou nemocemi a hladem, armáda se mění v dav otrhanců, ale stále bojuje.

Pod křížem je část srbské trilogie, vypravování o světové válce. Je to kniha statečná, kniha, která přichází právě včas. Pramení z ní velká síla a odvaha. Je to kniha upřímná a čestná, válka v ní není opěvována, nejsou v ní zastírány břešknými frázemi válečné hrůzy. Avšak přesto je kniha optimistická. Ukazuje, že malý národ, který se dovede ubránit mnohem silnějšímu nepříteli, musí koneckonců zvítězit.

Román Jakovljevičův je napsán velmi dobře. Působí silně právě svou upřímností, přímou věcností, střízlivým slohem. Je to kniha o prostých lidech bránících svou vlast a její jazyk je prostý. Je třeba, aby právě v těchto dnech, kdy hrozí nebezpečí našemu národu, přečtlo pokud možno nejvíce lidí tuto statečnou a lidsky upřímnou knihu.

GARDEN PARTY PRO MEZINÁRODNÍ SPISOVATELE

O čem v Praze rokovali
spisovatelé sdružení ve světové
organizaci PEN klubu

Je to zajímavá náhoda, že šestnáctý sjezd PEN klubu se konal v Praze právě v roce ze všech nejvzrušenějším, v době dvacátého výročí republiky a sokolského sletu. A také v roce mezinárodního napětí, kdy československá otázka je v popředí evropských událostí.

PEN klub je mezinárodní organizací spisovatelů. Zkratka PEN znamená Poets, Playwrights, Editors, Essayists, Novelists a také zároveň pero. Myšlenka založení světovou organizací spisovatelů vznikla v Anglii z iniciativy spisovatelky C. A. Dawson Scottové, v Anglii byla také založena první organizace PEN klubu, jejímž předsedou byl laureát Nobelovy ceny, spisovatel Galsworthy. Ale již v r. 1924 měl PEN klub 19 odboček v různých zemích. V Československu se zasloužil o založení odbočky Karel Čapek. Nyní sdružuje PEN klub všechny země, výjimku tvoří jen Německo a Sovětský svaz. Avšak poměr těchto dvou zemí k PEN klubu je v zásadě různý: Sovětský svaz udržuje s PEN kluby styky neoficiálního rázu, kdežto Německo je vysloveně nepřátelské a při každé příležitosti útočí na PEN klub přívalem nejrozmanitějších nadávek. Odlesk této propagandy, stejně nepravdivé jako nešikovné, zasahuje i k nám. S údivem četl Jules Romains, vynikající francouzský spisovatel, autor *Lidí dobré vůle* a nynější předseda PEN klubu, články v henleinovském Zeitu, v nichž se dočetl, že v PEN klubu je organizováno „literární podsvětí“ (do tohoto podsvětí

počítá Zeit výslovně Thomase Manna), že je to organizace „levých spisovatelů s kulturně bolševickou tendencí“. Jak známo, navštívil Jules Romains před několika lety Německo a na pokyn pana Goebbelse začal německý tisk vychvalovat Romainse ve všech tónech; brzy však umkl, když se nepodařilo přimětí tím Romainse k tomu, aby se zpronevěřil svému uměleckému stanovisku. Tak tedy nyní patří Romains k „literárnímu podsvětí“.

Duch PEN klubu, jak se znovu projevilo i na pražských poradách, je demokratický. Spisovatelé všech národností se vyslovili pro svobodu slova a ducha. Ačkoliv sjezd výslovně prohlásil, že úkolem spisovatele není zasahovati do politiky, a úzkostlivě se vyhnul jakýmkoliv politickým projevům, přece jen vyzněl v manifestaci pro svobodu, proti utlačování, proti ničení kulturních statků. Se souhlasem uvítali shromáždění protest Romainsův proti rozpuštění rakouské skupiny PEN klubu a zatčení jejího předsedy Raula Auernheimera a povstáním uctili jméno Karla Ossietzkého, dohnáného fašismem k smrti. Nadšeně tleskají delegáti každé zmínce o odhodlání Československa brániti demokracii a svou nezávislost.

Na sjezd PEN klubu se sešlo kolem 200 delegátů z celého světa, mezi nimi i H. G. Wells, je tu řada zajímavých tváří různého věku a ras, z nichž vynikají dvě zvláště typické: francouzského spisovatele Benjamina Crémieux a čínského autora *Paní Studánky* Shih-I-Hsiunga. Sjezd zahájil a prvnímu zasedání předsedal ministerský předseda dr. Milan Hodža – a to je již charakteristické pro ráz země, ve které se sjezd koná, že ministerský předseda je zároveň i spisovatelem a kulturním pracovníkem. Potom se konaly schůze pracovní, na nichž otázky rázu odborného byly projednávány ve zvláštních komisích; byly zřízeny tři ko-

mise, jež konaly současně zasedání: komise, ve které byl projednáván poměr mezi literaturou takzvanou vysokou a literaturou lidovou, komise pro literaturu dětskou a komise pro propagandu rozhlasem, filmem a televizí. Do diskusí v těchto komisích zasáhli podnětně a aktivně českoslovenští delegáti, zejména Karel Čapek (o literatuře lidové a vysoké), Jan Mukařovský (rovněž), Marie Majerová (o dětské literatuře) atd. Delegáti byli uvítáni na seznamovacím večeru ve Společenském klubu, na jejich počest byly uspořádány recepce, z nichž zejména vynikala garden party na Pražském hradě, kde uvítal delegáty pan prezident se svou chotí. Delegáti byli pozváni též na četné kulturní podniky, navštívili výstavu pražského baroka, představení *Romea a Julie* ve Valdštejnské zahradě a slavnostní představení *Prodané nevěsty*. Největší úspěch měla však návštěva dorosteneckého dne na sokolském stadionu, nadšení delegátů nad skvělými sokolskými produkcemi neznalo mezí. Viděli jsme dokonce chladné a střízlivé Angličany, jak si pobroukávali české lidové písně při cvičení dorostenek a vrtěli sebou na lavicích, jako by se chtěli zúčastnit cvičení.

Sjezd PEN klubu znamená velký úspěch pro Československou republiku a její demokracii. Zároveň je i manifestací pro světový mír. Spisovatele všech zemí, kteří se sešli na sjezdu, spojuje kulturní společenství, spojuje je víra v mezinárodní souručenství kultury, v kulturní spolupráci všech národů. Vyslovují se proti kulturní autarkii, proti jakémukoliv usměrňování duševní tvorby a ničení duchovních statků. Jejich společné vystoupení je jakousi odpovědí na známou řeč Goebbelsovu při udělování květnových cen, ve které ministr propagandy prohlašoval, že Německo si nepřeje žádných styků a společenství se západoevropskou kulturou, protože je kulturně soběstačné a pro-

tože se může dobře obejít bez jakýchkoliv kulturních vlivů. Spisovatelé z celého světa, kteří se sešli v Praze, věří ve společnou osvobozující moc slova, věří v pokrok lidské myšlenky, věří v kulturní bratrství všech národů bez rozdílu ras.

A je tu ještě jeden zajímavý rys, tak typický pro československou demokracii, že nemohl uniknouti pozornosti zahraničních delegátů. Předsedkyní československého PEN klubu je pí Anna Marie Tilschová, tedy žena, jejíž místo by bylo podle známých teorií v kuchyni; rovněž i generálním tajemníkem je žena, pí Jiřina Tůmová. Tyto ženy vykonaly svými funkcemi kus propagace v nejlepším smyslu slova.

Světlozor 12. 7. 1938

ČESKÁ LITERATURA NA SVĚTOVÉM FÓRU: OBLAST RUSKÁ

Srovnáme-li zájem o českou literaturu a českou kulturu v předválečné ruské říši se zájmem dnešním, budeme potěšeni poměrným vzrůstem zájmu. Před válkou bylo překládáno do ruštiny málo a náhodně, ještě horší však bylo, že si ruská literární veřejnost české literatury téměř nevšímala. Příčiny tkvěly v oficiózním rázu překladů, jež byly pořizovány spíše jako ukázky slovanského folkloru. Jedinou výjimkou byla *Babička* Boženy Němcové a zejména Jiráskovi *Psohlavci*.

Po ruské revoluci roste náhle zájem o českou literaturu. Jedním z prvních činů státního nakladatelství nové vlády bylo nové vydání Jiráskových *Psohlavců* v obrovském nákladu. Tuto událost musíme však posuzovati z hlediska politického, neboť Jiráskův román

byl již v předválečných dobách spjat s ruským osvobozeným bojem. V následujících letech se na českou literaturu zase zapomíná. Jen tu a tam se objevují v časopisech a sbornících překlady z české poezie, Bezruče, Wolкера, Seiferta, Hory. Teprve po dlouhé době vychází opět několik překladů. Je to především Haškův *Švejek*, přeložený nejprve z němčiny. Úspěch *Švejka* byl obrovský. Byl stále znovu vydáván a je vydáván dodnes, a to již v dobrém překladu P. Bogatyřova pořízeném z češtiny. Celkový náklad dosáhl už jeden a půl milionu exemplářů. Zároveň byly vydány i Haškovy drobné povídky v několika sbornících, z nichž poslední vyšel péčí A. Sitkovského před rokem. Druhý autor, který se těší zájmu ruského čtenářstva, je Karel Čapek. První překlady z Čapka byly pořízeny rovněž z němčiny, především hra *RUR*, která vyšla v ruštině pod názvem německým, *VUR*. Osudy Čapkovy hry *RUR* v ruštině jsou zvláštní. Byla totiž později přepracována ruským spisovatelem Alexejem Tolstým a hrána pod jeho jménem na četných ruských jevištích. Z Čapka byl přeložen dále román *Krakatit*, již přímo z češtiny. Dosti značný ohlas vyvolaly Čapkovy *Anglické listy*, které uvítala svého času velmi příznivě sovětská kritika. Mnoho Čapkových drobných povídek a článků bylo uveřejněno v různých časopisech. Roku 1937 vyšel konečně dlouho očekávaný překlad *Hordubala*, a státní nakladatelství slibuje další překlady Čapkových spisů. Vřele byl přijat ruskou kritikou a veřejností Ivan Olbracht. Přeloženy byly jeho dva romány, *Anna proletářka* a *Nikola Šuhaj loupežník*, a z menší prózy *Dva dopisy a moták*. Z ostatních českých a slovenských autorů byla přeložena, pokud je možno zjistiti, tato díla: Marie Majerové *Nejkrásnější svět*, Josefa Hory *Socialistická naděje*, Vladislava Vančury *Pekař Jan Marhoul*, Josefa Kopty *Hlidač č. 47*,

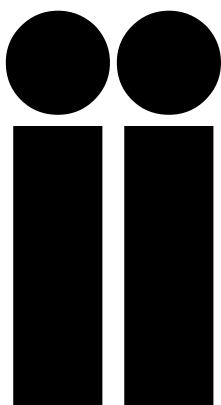
Karla Konráda *Rozchod!*. Kromě překladů těchto významných českých autorů bylo vydáno několik náhodných brožur a sborníčků o dělnickém životě v našich zemích, o úsudcích českých návštěvníků o Sovětském svazu ap. Překvapuje nedostatek překladů básnických, ale vysvětlení je snadné. O českou literaturu je v dnešním Rusku veliký zájem, jenže bohužel chybí kvalifikovaní překladatelé. Poslední dobou se poměry značně zlepšují, ale básnických překladatelů dosud není. Několik ukázek z české poezie přeložil před časem ruský básník Alexandr Bezymenskij.

K poznání našich zemí přispěly též zájezdy ruských spisovatelů. Jedním z prvních ruských hostů byl Vladimir Majakovskij, který napsal o Praze a našich zemích několik črt. O naší vlasti psali dále Ilja Erenburg, Lidija Sejfullina, Alexej Tolstoj, Anna Karavaeva, A. Fadějev aj. Zajímavou knihu *Země křižovatek* vydal ruský básník Sergej Treťjakov.

Z odborné literatury bylo překládáno do ruštiny poměrně málo, mnoho pozornosti je však věnováno českým odborným zemědělským publikacím, z nichž bylo několik přeloženo. Poslední dobou se vědecké styky utužují, takže je možno očekávat zvýšení zájmu.

Zajímavým doplňkem česko-ruských kulturních styků po světové válce je vydávání českých knih a brožur pro českou menšinu v Rusku. Jsou to velkou většinou aktuální politické brožury, které vydává Nakladatelství zahraničních dělníků v Moskvě.

Co daly naše země Evropě a lidstvu, 1940

MOC NOVÉHO ŘÁDU

Dne 5. května vyletěly prapory do zachmuřeného dne, zatřesly první rány z pušek, městem projížděly nákladní automobily s ozbrojenými dělníky, na blatnících stáli lidé s kulometnými pásy. Dlažba byla vytrhávána a stavěny barikády, vozy byly převrhovány a kladeny napříč ulicí. Město, svírané tuhým policejním řádem, setřásló útlisk a objevilo se v nové podobě.

Moc nového řádu. Slovo Julka Fučíka. Razil je tehdy v r. 1932 za velké severní hornické stávky v předjaří, kdy byla zastavena rázem práce v dolech, kdy za všedního, obyčejného dne se vyvalily z bran hornické zástupy, aby šly zastavovat práci, bojovat se stávkokazy, policií a četnictvem, kdy jako onoho pátého května projížděly městem automobily s dělníky a na blatnících stáli lidé. Jenže tehdy nebyli dělníci ozbrojeni.

Julius Fučík vymyslel tehdy toto slovo a vtělil je do svých reportáží o hornické stávce, Julius Fučík, který se nedožil pátého května, protože byl ubit nacisty.

Musil jsem si vzpomenout na Julka Fučíka za onoho dne a za všech oněch dní, ve kterých byla dobývána svoboda lidu. Zdálo se mi někdy, že ho vidím, jak projíždí městem na nákladním voze, jak stojí na barikádách, zdálo se mi, že ho vidím usmívat se tak, jak jen on uměl, širokým úsměvem člověka milujícího život, stále se radujícího. Neboť Julius Fučík miloval život, a proto byl zabit nacisty.

Nebudu mluvit o jeho zásluhách. Budou zhodnoceny a zváženy a jistě dojde k vydání jeho sebraných reportáží a článků rozptýlených po časopisech a denících. Byly psány v chvatu mezi bojovými přestávkami, byly psány v ukradených chvilkách mezi agitační

a redakční práci. A přece jsou to nejlepší socialistické reportáže. Knižně vydal Fučík jen dvě knihy – sbírku reportáží o Sovětském svazu *V zemi, v níž zítra začíná již dnes* a literárně politickou studii, vydanou již v době hitlerovského útlačku, *Božena Němcová bojující*. Ale měl mnoho plánů, které se mu nepodařilo uskutečnit pro nedostatek času, chystal se stále k napsání velkého utopistického románu v duchu Julia Verna, kterého miloval, o životě za tisíc let, chtěl vydat knihu o české literatuře ze stanoviska socialistického, z níž napsal jen několik úvah o Jiráskovi, Viktoru Dykovi a k níž patří i ona drobná knížka *Božena Němcová bojující*, přizpůsobená, aby unikla nacistické cenzuře, ve které však neslehl v zásadních věcech ani řádky. Byl zakladatelem a redaktorem Tvorby, nejlepšího socialistického kulturního týdeníku. Byl to původně malý umělecký časopis vydávaný F. X. Šaldou, a Fučík jej od něho dostal, když v době reakce bylo zastaveno Rudé právo a veškerý komunistický tisk. Proměnil jej pak z náhradního listu v bojovný kulturní týdeník. Avšak práce, jež zůstala zachována v tiskařské černi, je jen zlomkem živé práce Julka Fučíka – patří do ní i schůze, agitace, boj, kriminály, neustálý zápas, bez něhož by byl jeho život nemyslitelný.

Byl vždy plný víry a optimismu. Nebál se v dobách nejstrašnějšího hitlerovského útlačku, když žil již v částečné ilegality, vystoupit v Klubu umělců na oslavě výročí Říjnové revoluce, i v oné době dovedl pracovat, žít a bojovat, neztratil víru a odvalu ani v hitlerovském žaláři, když byl zbit téměř k smrti, sděloval svůj optimismus a víru ostatním vězňům a dělil se s nimi o jedinou cigaretu.

Moc nového řádu. Nedožil se, ale žila v něm, v jeho plném životě, v jeho širokém úsměvu, v jeho víře. Pro ni věnoval všechny své osobní zájmy, svou literární

a novinářskou práci, a nakonec hodnotu nejcennější – svůj život.

Práce 24. 5. 1945

DĚJINY ZÁVODŮ!

Dějiny závodů je organizace, která byla založena na návrh Maxima Gorkého v Sovětském svazu a trvá již mnoho let. Základem je myšlenka, kterou je možno uskutečnit jen v zemi, kde se buduje socialismus – zachytiti v beletristické formě a přístupné široké dělnické veřejnosti vznik a vývoj jednotlivých továren, a především jejich účast v sociálním a revolučním boji. Tento velký úkol lze uskutečniti jen formou kolektivní spolupráce, především dělnictva za pomoci spisovatelů, historiků a techniků, neboť Dějiny závodů mají býti živým svědectvím, zároveň však objektivním a vědecky spolehlivým dílem. Za své mnohaleté činnosti vydala organizace mnoho set knih, z nichž zejména vyniká *Historie Stalingradského traktorového závodu*, *Bělmorstroj*, *Železnice Moskva–Petrohrad* aj. Publikace Dějin závodů se těší velké oblibě, jsou rozšiřovány v milionech exemplářů a účastní se jich vynikající sovětsští spisovatelé jako Viktor Šklovskij, Avdějenko, V. Katajev aj. Je tu však ještě jiná složka, neméně významná než zpracování materiálu. Dějiny závodů jsou zároveň živou školou dělnického písemnictví. Práce na Dějinách závodů, jež se koná přímo v továrnách, se zúčastní dělnické spisovatelské kroužky, je to zároveň živá škola pro dělnické spisovatele, kteří pod vedením profesionálů se učí literárnímu slohu a vychovávají se na spisovatele. V čele organizace jsou dělnické odbory.

Pro naše poměry by vypadala organizace takto:

1. Při ÚRO by byla vytvořena ústřední organizace Dějiny závodů, kterou by vytvořili zástupci odborů, spisovatelů, historiků a techniků. Tato organizace by navrhovala celkové plány práce, stanovila pořadí, v němž by byly zpracovávány dějiny jednotlivých závodů, a delegovala na závody, jejichž dějiny mají být zpracovány, spisovatele, historiky a techniky.

2. Na závodech, jehož dějiny mají být zpracovány, jsou voleni zástupci dělnictva, kteří spolu s delegovanými spisovateli, historiky a techniky utvoří místní organizaci, která pak sbírá po závodech materiál, třídí jej a zpracovává. Cílem je, aby sami dělníci dodávali příspěvky, které jsou pak upravovány odborníky. Práce na dějinách závodů je zároveň školou pro dělnické spisovatele.

Tak např. by uložila ústřední organizace Dějin závodů, aby byly zpracovány dějiny Českomoravské-Kolben-Daněk. Nejdříve by byla vytvořena v továrně místní organizace. Tato organizace by pak sebrala materiál především archivní – o založení jednotlivých továren, jež později utvořily zmíněný koncern –, tento materiál by byl pak doplněn vzpomínkami starých dělníků, pokud jsou naživu. Jednotlivá údobí vývoje továrny by byla zpracována stejným způsobem, tak aby byla zároveň vědecky spolehlivým i živým svědectvím – např. účast Českomoravské v odboji za první světové války, stávky, nezaměstnanost, sociální boje. Dílo by vyvrcholilo vylíčením účasti továrny na revolučním odboji proti nacistickému režimu, její účastí na lidovém povstání.

3. Při nakladatelství ÚRO by byla vytvořena zvláštní sekce Dějiny závodů, v níž by byly vydávány publikace o dějinách závodů zároveň i s jiným materiálem, tj. příručkami pro dělnické spisovatele a materiálem propagačním. V továrnách a závodech by byly pořá-

dány schůze, na nichž by byl vysvětlován význam práce na Dějinách závodů jakožto živém svědectví boje dělnické třídy.

V době před hitlerovským režimem, a dokonce i za hitlerovského režimu byly u nás vytvořeny určité předpoklady k vytvoření podobné organizace. Práce, které byly tehdy podnikány, měly samozřejmě ráz improvizace, přece však lze jich použití jako východiska za nových poměrů. Četní spisovatelé, soustředění ve spolku socialistických spisovatelů Blok, se pokoušeli rozvíjeti jak teoreticky, tak prakticky tuto práci, rovněž tak socialističtí historikové, kteří vydávali svého času svůj časopis v Družstevní práci. Kromě toho existovala i společnost techniků, která si vytkla tento úkol. Všechny tyto snahy byly, jak ostatně nebylo jinak možno, roztržštěné. Nyní je možno soustřediti všechny tyto síly v jediný velký podnik na širokém podkladě a za prvenství dělnické veřejnosti, za vedení a spolupráce Ústřední rady odborů.

Lidová kultura 31. 5. 1945

LITERATURA LIDOVÁ A JOHNOVY VEČERY NA SLAMNÍKU

Ti, kteří mluví o skutečně lidové literatuře, o umění, které slouží lidu, a přitom si zachovává vysokou uměleckou úroveň, měli by si vzpomenout na knížku, jež vyšla brzy po světové válce, byla psána za světové války a dočkala se jen druhého vydání, ačkoliv by jich zasluhovala deset. Jsou to Johnovy *Večery na slamníku*, podivuhodná kniha povídek ze světové války. Vypravuje se v ní o prostých lidech, o českých vojácích v raskouské armádě, o jejich prostém, lidském hrdinství,

o jejich kladném, přímém a čestném poměru k životu uprostřed špíny, bídy a protivenství. Neztrácejí nikdy humor, procházejí světovou válkou a jejím utrpením neporušení, nemají s touto válkou nic společného; třebaže musí nést všechny její útrapy, zachovávají si svou lidskou tvář. Jazyk Johnovy knihy je překrásný. Je to jazyk lidový, takový, jaký nenajdete u žádného českého spisovatele, dokonce ani u Karla Čapka ne. Takový jazyk si mohl osvojit jen člověk, který žil s lidem, který s ním uzavřel společenství, stal se jeho částí v hodinách nebezpečí a útrap. Forma vyprávění je rovněž zvláštní a v české literatuře se téměř nevyskytuje. Je to forma, kterou nazývají Rusové „skaz“, volné vyprávění, jež zachycuje psychologii vypravěče nikoli popisem, nýbrž jeho zvláštním způsobem řeči a intonace tak, jak je tomu např. jen u přesných zápisů pohádek. Avšak není to zápis, nýbrž skutečně umělecké přetvoření, stylizace určitého druhu, která zachovává všechny vlastnosti pravdivosti.

Tato kniha je stále živá a měli by ji čísti všichni, kdož chtějí vytvořit literaturu opravdu lidovou, nikoli barvotiskové klišé. Právě proto, že se setkáváme s opravdu lidovou knihou velké umělecké ceny, byly Johnovy povídky opomíjeny; stály jaksi stranou hlavního proudu české literatury, byly jakousi výjimkou, s níž si literární kritika nevěděla rady. A přece, sledujeme-li vývoj Vančurův a svědectví jeho přátel, směřovala Vančurova cesta k novému prozaickému stylu právě tam, odkud vyšel Jaromír John. Je to jedna z hlavních cest, která vede k obrození a obohacení české prózy a k literatuře opravdu lidové.

KDO MÁ VYDÁVAT KLASIKY

Množí se stížnosti na knižní produkci. Vytýká se, že někteří čeští klasikové jsou ohlašovani v několika vydáních, druzí opomíjeni. Je nebezpečí stejných poměrů, jak tomu bylo před válkou, kdy soukromý nakladatel nemohl dokončit sebrané spisy Nerudovy, kdy vycházeli klasikové všelijak, v různých vydáních, namnoze okleštěných a plných omylů. Stejně tak tomu bylo u klasiků cizích, kteří byli leckdy vydávani ve špatných překladech s reklamními obálkami a u všelijakých nakladatelských „outsiderů“. Stanovisko soukromých nakladatelů bylo pochopitelné. Starali se jen o knihy, které by jim vynesly aspoň vložený kapitál, vydávali jen to, co mělo aspoň do jisté míry naději na úspěch na knižním trhu. Avšak nepochopitelné bylo stanovisko tehdejšího Státního nakladatelství. Z klasiků českých vydávalo jen okleštěné příručky, Jiráskova vydávalo jen proto, že koupilo jeho dílo – z konkursní podstaty. O cizí klasiku neprojevovalo Státní nakladatelství zájem vůbec.

Ze všech stran slyšíme volání po lidové četbě, po literatuře, která by vytlačila vliv morzakorů a večerů pod lampou. Touto literaturou může být jedině, jak ukázal příklad Sovětského svazu, klasická literatura, naše i cizí, v bezvadných překladech a v lidovém vydání. A je povinností státu, aby tuto práci organizoval, aby vytvořil kritický a překladatelský aparát, který by mohl organizovat sbírku klasiků našich a cizích, a je povinností Státního nakladatelství, aby tato bezvadně přeložená díla vydávalo v cenách přístupných nejširší veřejnosti bez starostí o výdělek. Dosud jsme však v této souvislosti slyšeli jen o jednom plánu Státního

nakladatelství, prozatím na vydávání českých klasiků, ale ten je dokonale špatný a naprosto neuskutečnitelný. – Máme obavy, že se z této strany prozatím nemůžeme nadít ničeho pořádného, ačkoli ovšem naše obavy pramení z docela jiného zřídla než reakční námitky Svazu českých knihkupců a nakladatelů vyjádřené v knížce *Čeští knihkupci, nakladatelé a hudebníkáři* na str. 13 a 39. Nenašla by se pro plánovité vydávání klasiků jiná organizace, pružnější a inspirovanější? Což Syndikát českých spisovatelů? Podle našeho názoru by této instituci takový úkol náležel především, třebaže se ani to českým nakladatelům líbit nebude (viz str. 14 jmenované knížky). Ale těm se asi nebude líbit nic jiného, než co zařídí sami. Ještě štěstí, že oni nejsou ani zdaleka jediní, kdo budou rozhodovat o budoucnosti české knihy.

Kulturní politika 5. 10. 1945

TYGRÍ TLAMA A ZBYTKY FAŠISMU

Ve Svobodném slově napsal Jaroslav Žák: „Všichni jsme byli v ,tygří tlamě“. Vzpomeňte na Lidice a Ležáky.“ Pan Žák zapomíná na ideologickou stránku věci a ta je mnohem důležitější než stránka osobní. Půda pro nacistické okupanty byla připravována již dávno před patnáctým březnem hlásáním fašistických teorií. Občanská válka ve Španělsku byla průběžským kamenem. Stejně tak i tzv. otázka židovská. Přece nebude nikomu vykládat pan Žák, že pánové, kteří vydávali časopis na pomoc Francovi, kde spílali dokonce katolíkově Bernanosovi, že se nemohl dívat na hrůzy, které napáchal španělský fašismus, že pánové, kteří vydávali časopis *Obnova*, *Znova* a podobné plátky, byli nu-

ceni k této činnosti, ježto seděli v „tygří tlamě“. Ba ne, ti k nám volali tygra takovými pěknými nápisy na zdi a úvodníky, jako byl článek *Bez trestu?* v oné proslulé Obnově, kde byl levicovým spisovatelům slibován koncentrák. Běží nám hlavně o to, aby tato fašistická ideologie se již nikdy neobjevila, aby byla potlačena, jak se to sluší a patří. Po pátém květnu se nikdo samozřejmě neopovážil protlačovat fašistickou ideologii, ale po půl roce vidíme již nesmělé pokusy. Tyto pokusy jsou opatrné, ale jejich záměrnost je zřejmá. Řekli jsme již, že neběží o to, honit kohosi, zdali byl kolaborantem, nebo seděl v „tygří tlamě“, nýbrž o věc zásadní, aby byl totiž vyčištěn český kulturní život od zbytků fašistické ideologie a aby bylo zabráněno pokusům o navazování na tradici Obnovy blahé paměti. Pan Žák uzná, že je velký rozdíl mezi lidmi, kteří stranili Francovi, kteří v potu tváře hledali v nacismu dobré stránky, kteří obhajovali „stavovský řád“ a volali po koncentráku pro levicové spisovatele, a bojovníky proti fašismu, jejichž články byly konfiskovány, kteří byli zavíráni bývalou „demokratickou“ republikou za výkřik „Ať žije Sovětský svaz“, což se, jak známo, stalo profesoru Krohovi. Není možno házetí oba tábořry do jednoho pytle, protože jsme všichni byli v „tygří tlamě“.

Kulturní politika 26. 10. 1945

FUČÍKOVA POSLEDNÍ REPORTÁŽ

- Julius Fučík: Reportáž, psaná na oprátce. Praha, Svoboda 1945.

Čtu poslední Julkovu reportáž a vidím ho před sebou, jak jsem ho znal po dlouhá léta, statečného, nesmlou-

vavého, bojovného a radujícího se ze života. A je to překrásná kniha, nejlepší, kterou napsal. Měl mnoho plánů na knihy, které nikdy nenapsal, protože neměl kdy psát, stržen prací okamžitou, stávkami, kampaňmi, polemikami. Byly by to jistě skvělé knihy, ale tato kniha, kterou neměl v plánu, je jistě nejkrásnější, protože byla placena životem. Musíme si uvědomit podmínky, za kterých byla psána – bylo to v době, kdy čekal na smrt, v pankrácké cele, za mučení a loučení s oběťmi heydrichiády, na útržcích papíru. A neměl naděje, že někdy bude dělat korektury, neměl naděje, že bude držeti tuto knížku v rukou a vpisovati do ní své jméno s věnováním, neměl ani jistoty, že bude kdy rukopis otištěn, jen slabě doufal, že se dozorcí, který rukopis vynášel, podaří, aby jej uchoval pro ty, kdož přežili léta ponížení a boje.

A tedy za podmínek nejkrutějších, tváří tvář smrti píše Fučík knihu, jež je svědectvím a zpovědí statečného života, umělecky silnou a působivou, a což je nejpodivuhodnější – optimistickou. To ještě není vše. Z knihy mluví Fučík umělec. Všimněme si první kapitoly, scény výslechu v Petschkově paláci. Jak pevnou rukou a s jakou uměleckou silou vede srovnání mezi mučením, mezi hrůzným snem, který musí prožívat, a usínající a probouzející se Prahou, jak umělecky průkazně dokazuje, že tam, kde lidé pracují, milují a radují se, je skutečný život, a to, co musí prožívat z vůle fašistických katů ti, kdož bojují za zmnožení a naplnění, je jen zruďným, krvavým snem, zvrhlou skutečností, jež je pomine, třeba bude zaplácena životy tisíců.

A ještě o jedné scéně bych se chtěl zmínit.

Je to vypravování o „výletu“ do Braníka, o tom, jak byl Fučík dovezen do zahradní restaurace, po dlouhých dnech věznění, aby tam uviděl spokojený, smějící ze dav vracející se z plováren a letních zábav, zaměst-

návající se jen svými drobnými všedními radostmi, nestarající se o ty, kdož v zápase a mukách pro ně dobývají svobodu a nový lepší život. Je to výjev podobající se trochu zatčení Bena Comptona z románu Johna Dos Passose *Dvaadvěřicátá roznoběžka*. Ale jak jiný je poměr Fučíkův k tomuto davu a jak jiný je Passosova hrdiny. Tam, kde Ben Compton vyčítá, tam Fučík přítakává. Říká:

„To byl život, který jsem tu viděl, to, z čeho jsem přicházel, i toto zde, úhrnem život pod strašlivým tlakem, ale nezničitelný, ubíjený v jednom a ve stu rostoucí, život, který je silnější smrti. A to že má být trpké?“

Tato víra v život a právo člověka na radost, neosobní víra pramenící z přesvědčení, naplňuje celou Fučíkovu knihu. To je onen optimismus, jímž se liší od všech „zápisků z mrtvého domu“. A druhá stránka je umělecká, výsostně tvůrčí. Fučík si zachoval ve své poslední reportáži to, čemu se říká stylistická chladnokrevnost. S jistotou a pevností třídí, zaznamenává, líčí, popisuje. Nezapomíná ani v chvíli poslední na své budoucí čtenáře a na povinnost spisovatele – dávat.

Dávati. Rozdělil se o poslední cigaretu, ačkoli byl vášnivý kuřák. Vypravovali o něm přátelé, kteří se s ním setkali na Pankráci. Může být větší chvály? Dával po celý život svůj úsměv, svůj čas, svou práci lidem. Bojoval na schůzích, účastnil se stávek, byl zatýkán a vězněn, znovu se pouštěl do práce. I tato jeho poslední kniha je darem svým závěrečným „Bděte“, za nímž je již tečka smrti.

Kulturní politika 1. 12. 1945

JDĚTE NA PERIFERII

Je to taková rozházená skupina domů a domků roztažená po velkém prostoru. Není to již město, a přece to není venkov, protože všichni lidé odsud odjíždějí do Prahy nebo chodí do nedalekého předměstí do továren. Domky jsou stavěny bez ladu a skladu, jak právě komu napadlo, městečko nemá náměstí a škola je obrácena na sever. Není tu žádné zeleně, jen ubohý hájek plný smetí a papíru nahrazuje přírodu. A ovšem jsou tu pole, jež leží vedle továrních budov. Žijí tu chudí lidé.

Tam pracuje můj známý, praktický lékař. Není to nějak výhodné a výnosné místo. Většina pacientů je nemocensky pojištěna, soukromých pacientů zde téměř není. Běhá od rána do večera po rozházené periferii, budí ho každé noci, nemůže se nikdy dostatečně vyspat, nemůže si také nic přečíst. Je blízko Prahy, je to nějakých dvacet minut od tramvaje, a přece se málokdy dostane do města. Někdy musí jít pěšky až z Prahy, když nestihne poslední tramvaj. Má sice auto, ale nemá benzin. Chodí tedy pěšky v zimě v létě, ve sněhu a letní výhni. Je vlastně venkovským lékařem, ale má se hůře než venkovský lékař, protože má víc pacientů a protože jeho případy jsou těžší. Když je mu nejhůře, čte básně, když k němu přijdou hosté, diskutuje o dialektickém materialismu, než zazvoní zvonek, pak musí někam běžet k pacientovi, opustit hosty a vzdát se debaty.

Za německé okupace sháněl potraviny pro lidi žijící v ilegilitě, kryl dělníky před pracovním úřadem. Nikdo ho neudal, lidé ho mají rádi, ačkoli bručí a říká jim do očí věci, které by si nenechali od nikoho jiného líbit.

Co říká o lidech? Není zatrpklý, ačkoliv se setkává s podobnými případy, jako je popsal Céline, vidí mnoho utrpení, špíny a nízkosti. Lékaři vypravují lidé všechno. Ví dobře, že všechna špína a utrpení byly zaviněny kapitalistickým řadem, že se nikdo nestaral o hygienu, o výchovu, že lidé byli ponecháni napospas laciným zábavám. Teprve když nastanou mimořádné poměry, ukáže se pravá podstata lidí, které jsi znal po celou dobu jako nepatrné, jako malicherné, jako zdánlivě pohlcené drobnými a hloupými starostmi. Čtvrtě, která sousedí s periferií, a periferie sama byly za války těžce postiženy náletem. Spolu s druhým lékařem musili ošetřovat raněné, narychlo operovat v hospodě. To je v pořádku, je to povinnost lékaře. Ale našli se lidé, titíž lidé, se kterými se stýkával v obyčejném životě jako s lidmi omezenými, jako sobci, kteří vynášeli raněné a mrtvé z hořících domů mezi nevybuchlými pumami se samozřejmostí, s jakou konali každodenní práci. Pomáhala jim dívka, kde se vzala, tu se vzala, která se později přiznala, že nebyla nikdy ošetřovatelkou a poprvé v životě viděla krev a mrtvoly. Říkala později, že se sotva držela na nohou a každou chvíli chtěla omdlít. Někdo někde sehnal benzin, dodnes se neví jak, a jelo se k domkům ztraceným uprostřed polí. Přihlásil se jakýsi člověk, řekl, že je šofér, a chopil se volantu. Pak šněroval silnici, protože se musil vyhýbat nevybuchlým pumám, a skákal přes díry způsobené výbuchy. „A to se nebojíte?“ řekl můj přítel, lékař. „Ale jo, bojím se, ale přece někdo musí jet,“ odpověděl dobrovolný šofér.

Viděl, jak se chovali statečně ti obyčejní, ti nepatrní lidé v revoluci. Viděl mladíky, kteří po celé večery postávali na nárožích a bavili se o posledním fotbalovém zápase, jak za revoluce jdou s puškami napřaženými přímo čelem na bunkr, viděl, jak titíž mladíci šli

s holýma rukama proti tanku a jak jich bylo dvacet zabito. A také se samozřejmostí a bez vychloubání.

Říká – jen probudit v lidech jejich nejlepší vlastnosti. Vytrhnout je z jejich života, který je dědictvím kapitalistického útlaku, ukázat jim cestu. Především ženám. Ty jsou nejvíce zanedbané, starají se jen o klepy, závidějí sousedkám, nestarají se o veřejné záležitosti. Výchovy a politické agitace je třeba na periferii jako soli. A nikdo se o to nestará. Je mnoho projektů a plánů o hygienickém bydlení, ale nikdo neřekne lidem, jak se mají zařídit v místnostech, které obývají. Odsuzují se vulgární kýče, ale nikdo si nepromluví s lidmi a neřekne jim, čím je mají nahradit. Někdo musí dělat drobnou osvětovou práci a probouzet vědomí lidí. Jděte na periferii, pomáhejte lidem, říká, ukažte jim, jak mají žít v novém svobodném státě.

Kulturní politika 22. 12. 1945

ROMÁN O MEXIKU

Román mexické vesnice, *Výheň*, který napsal mladý spisovatel Mauricio Magdaleno, je do jisté míry objevem světové literatury. Pronikavý úspěch, jež dobyl tento román dosud neznámého spisovatele u anglické kritiky v r. 1945, je jistě zasloužený. Naproti tomu byl český překlad pořízen již v r. 1938 přímo ze španělského rukopisu, nemohl být však vydán v době německé okupace.

Cena románu tkví nikoli v exotickém prostředí, nýbrž v hlubině jeho sociální problematiky. Realistické vyličení zápasu indiánské vesnice o půdu a hrst kukurice je obrazem historického vývoje celé země a jejího zvláštního národního a sociálního postavení mezi

americkými státy. Zvykli jsme si pokládat za Ameriku jediné Severoamerické spojené státy a všímali jsme si málo středo- a jihoamerických států. V běžném pojetí to byly státy stálých revolučních zmatků, v nichž jako střídající se aktéři vystupovali různí generálové. Avšak tyto revoluční zmatky mají daleko hlubší kořeny. Jsou to zvláštní formy zápasu o národní a sociální osvobození.

Tak tomu je zejména v Mexiku. Stejně jako ostatní země Střední a Jižní Ameriky bylo Mexiko porobeno španělskými dobyvateli. Mexiko dobyl krutý konkvistador Cortés, který rozkotal vysokou kulturu Aztéků a zavedl nový otrokářský řád. Cortésovi se podařilo zmocnit se Mexika s hrstkou žoldnéřů, bylo to však umožněno tím, že kultura Aztéků byla již v úpadku a její sociální řád byl rozvrácen sociálním bojem. Cortés jen uspil pád aztéckého zřízení. Aztécká kultura byla majetkem výlučné třídy, indiánský rolník žil, podroben přísnému a krutému řádu, v nevědomosti. Cizí dobyvatelé vnutili mexickému lidu svůj řád a svou řeč, nemohli však změnit jeho národní povahu. Španělé rozdělili jednotlivé kraje na latifundie, zavedli novou šlechtu, která vlastnila půdu a zároveň i indiánské obyvatelstvo, jež se dostalo do postavení nevolníků a otroků. Během několika staletí španělské nadvlády došlo sice k míšení, utvořila se nová vrstva mesticů, ale původní obyvatelstvo si zachovalo svůj národní svéráz, byť mu bylo vnuceno cizí náboženství a cizí řeč. Proto také všechny sociální zápasy mexického obyvatelstva mají vždy národní ráz, protože vykořisťované vrstvy, jež se bouřily proti panství velkostatkářů, byly vlastně původním indiánským obyvatelstvem. Revoluce proti španělskému panství byla revolucí mesticů, ale brzy se k ní přidaly široké lidové vrstvy. Tím nabyla tato revoluce rázu povýtce sociál-

ního, byla však pomocí zahraničního kapitálu potlačena diktaturou Porfiria Díaze. Díaz obnovil panství velkostatkářů, zároveň však uvedl do země zahraniční kapitál, který se zmocnil všech přírodních zdrojů. Po Díazově pádu nastala doba revolučního vření, sociální zápas o půdu byl obnoven v plné síle a trvá dodnes.

Doba nástupu nových vrstev do sociálního života znamenala také nový jev v mexické kultuře, tzv. indiánskou renesanci. Je věnována velká péče indiánskému lidovému umění, jsou hledány kořeny mexické tvorby v prvcích kultury aztécké, vycházejí monografie o stavbách katedrál, v nichž je zjišťován pod slupkou barokního slohu podíl původní indiánské kultury. Jsou sbírány lidové písně a je usilováno o kulturní povznesení mexické vesnice. Kdežto dříve byl indiánský původ zapírán, nyní se vedoucí politikové jím pyšní, jak tomu bylo např. u prezidenta Cárdenase. Vynikající mexický malíř, žák Picassův, Diego Rivera, vytvořil pro mexické ministerstvo osvěty četné fresky, v nichž se vrací k původnímu stylu indiánského malířství. Tyto fresky dobyly světového úspěchu. A konečně slavný ruský režisér Ejzenštejn natočil v Mexiku film, který je oslavou původní indiánské kultury mexického lidu. Původní obyvatel, potlačený a vykořisťovaný indián, vstupuje nyní v době sociální přeměny země do politiky a kultury a stává se jejím hlavním činitelem.

Román Mauricia Magdalena je částí tohoto širokého proudu „indiánské renesance“. Je uměleckým ztvárněním dlouhého a dosud neúspěšného boje indiánského lidu za jeho práva. Ale byť i jeho závěr byl tragický, byť i v tomto románě vítězí vykořisťovatelé nad ubohými a zotročenými indiány, je román Magdalenuv svědectvím a obžalobou, je výrazem velkého

sociálního zápasu mexického lidu, který koneckonců musí skončit jeho vítězstvím.

Mauricio Magdaleno: Výheň (1946)

UTOPIE A SKUTEČNOST

- René Barjavel: *Ravage*. Paris, Éditions Denoël 1943.

„Tradice mrtvých pokolení tkví jako můra na mozku živoucích,“ říká Karel Marx v *18. brumairu*. A vždy je zajímavé, jak technický pokrok je v rozporu s obyčejným životem lidí, že ani spisovatel si nedovede představit, že by se lidské zvyky měnily. Však ještě podivnější je, když si spisovatel nedovede ani představit, že by se v budoucím světě změnil společenský řád. Většina spisovatelů to skutečně nedovedla, jak o tom svědčí třeba u nás romány Karla Čapka. Domnívali jsme se, že se nemůže takový román objevit po válce, kdy postup socialistické myšlenky je již každému jasný a kdy se sami účastníme budování socialistického státu.

Podívejme se tedy na francouzský utopistický román. Jmenuje se *Ravage* (Zpustošení), jeho autorem je René Barjavel a vyšel v témže nakladatelství, ve kterém byly vydány revoluční knihy Aragonovy a Trioletové. Pravda, datum svědčí, že byl koncipován v době okupace Francie. Ale to na věci nemění. Děj románu začíná 3. června 2052 v Paříži, samozřejmě úplně změněné největšími vymoženostmi techniky. Jsou tu mrakodrapy vytápěné elektricky, helikoptéry, které přistávají na střeše, televizní přístroje, které umožňují telefonický rozhovor, a jiná a jiná tušená a netušená technická překvapení. Ale je tu kapitalista, milionář nebo miliardář, vlastník rádiového města Jérôme

Seita, televizní hvězda Blanche Rouget a její krajan a milenec François Deschamps. Obvyklá zápleтка z bulvárního románu: Milionář miluje chudou hvězdu, která opět miluje chudého krajana, milionář jí slibuje, že z ní udělá světovou hvězdu televize Reginu Vox, Blanche váhá mezi chudým milencem a slávou. To všechno se děje v roce 2052 a zápleтка je stejná, jako by šlo o majitele ateliéru v Joinvillu před rokem 1939 nebo o majitele revuální scény na Montmartru v r. 1890. Potom vypukne válka, kterou způsobí jakýsi černý diktátor Robinson ve jménu své „utlačované rasy“. Jakási atomová puma (není přesně popsáno, jaký je to válečný prostředek, protože kniha byla psána roku 1942) způsobí úplné zničení. Paříž hoří, je zbavena světla, dopravy, vody. Milionář zahyne, protože bez služebnictva a peněz není schopen života. François Deschamps vyvede svou dívku z rádiového paláce, sežene bicykly, utvoří jakousi bandu, se kterou se prodírá na venkov, cestou zažijí všelijaká dobrodružství, nakonec se dostanou přece do Františkova rodného kraje. Tam se usídlí na Františkově rodném statku. Francie je úplně zpustošena, z obyvatelstva zůstaly jen nepatrné zbytky. František se zmocní vlády nejdříve v rodné vesnici, pak v celém kraji, vydá nařízení o mnohoženství, stane se patriarchou země. Při oslavě narozenin mu předvede jakýsi kovář vynález – bronzový vůz poháněný parou. František zabije kováře, protože všechny vynálezy jsou zakázány, sám však zahyne pod koly zničeného stroje. Vlády se ujme Františkův vychovanec, který pokračuje v jeho díle a zachovává jeho zákony: především život selský, každý se stará jen o svou rodinu a vyrábí si všechno potřebné, číst a psát smí umět jen vůdcovská vrstva, všechny knihy jsou zakázány, kromě básní, které prý nikomu neuškodí na zdraví.

Tedy utopie reakční s tisíckrát opakovanou smyšlenkou o kráse primitivního života, oslavou selství, nenávistí proti městu. Avšak co chcete od románu, ve kterém v r. 2052 jsou dělníci stále vykořisťováni a umírají ve 40 letech, v němž vystupují milionáři a televizní hvězdy, v nichž jsou lokajové a číšníci, kteří dostávali spropitné. A tak se zdá, že Julius Verne, oslavovatel technického pokroku z doby, kdy ještě buržoazie věřila ve své panství, byl daleko revolučnější, protože věděl a psal o kolektivismu a protože, ačkoli byl synem kapitalistické společnosti, nevěřil ve věčnost kapitalistického řádu.

My, kteří jsme zažili nacistický pokus o návrat k středověku a zhroucení tohoto pokusu, věříme, že lidstvo má právo snít o budoucím životě, ale v tomto budoucím životě nebude vykořisťovaných a vykořisťovatelů, nebude válek ani „vůdců“, nebude prostituce filmových či „televizních“ hvězd. Víme, že technický pokrok je jen nástrojem, a nikoli samoučelem, a že jeho blahodárnost závisí na tom, kdo jej má v rukou. Nemusíme se tedy báti strojové civilizace. Avšak utopie podobné románu René Barjavela jsou jen prostředkem pronikání fašistické ideologie, pokusem jalovým a odsouzeným k zániku. Román má ve Francii velký úspěch, ale to není nic zvláštního, ježto běží o román bulvární a senzační. Upozornili jsme na něj jen jako na zajímavost, protože vyšel v r. 1945, jak jsme již řekli, v témž nakladatelství, které vydalo Aragona a Trioletovou.

Kulturní politika 5. 1. 1946

LIDÉ, KTERÍ MÁLO VĚDÍ

Nyní, po pádu nacistického panství, je zajímavé, poučné a nutné studovati nacistickou literaturu. Tím spíše bylo toho třeba dříve, neboť z této literatury pochopíme techniku práce fašismu, jeho metody agitace a uvidíme, o co se vlastně fašismus opírá.

Podívejme se na knihu Josefa Goebbelse, starou knihu z r. 1934, ve které tento poměrně vzdělaný dobrodruh, kterého hnal k nacismu pocit méněcennosti, vykládá, jak se podařilo nacistům uchytit se v Berlíně. Goebbels, „doktor“, jak mu říkali v nacistickém hnutí, je do jisté míry výjimkou mezi fašistickými pohlaváry. Nebyl zmatený jako Rosenberg, nacistickým teoriím věřil asi tak z jedné třetiny, o různých věcech měl (ovšem soukromě) odchylné mínění než oficiální klika. Je nesporné, že v Hitlera věřil, že byl jeho oddaným služebníkem, jak o tom svědčí jeho ohořelá mrtvola na dvoře říšského kancléřství. Ale k nacismu ho hnal jakýsi pocit urážky a ponížení. Jak se dovede vychloubat Goebbels na každé stránce. Je mu radostí přijet do svého rodného města, kde si ho dříve nikdo nevšímal a kde se mu vysmívali, a oslňovat všechny svou hodností. Nevynechal ani středoškolského profesora, který kdysi nevěřil v jeho schopnosti, i tento ubohý kantor na penzi musil být svědkem Goebbelsova triumfu a poskytnout mu po letech ubohé zadostiučinění.

Tento Goebbels však rozuměl svému řemeslu. Základním tónem jeho knihy, ostatně dosti známé z protifašistické literatury, je výklad, jak se podařilo zakotvit nacistům v Berlíně, kde byli před r. 1927 jen nepatrnou skupinkou. Je tu popisována technika rozbijení schůzí, je tu ukázáno, jak demokracie, která se

neopírá o lid, si sama kope svůj hrob, když dovolu-
je fašismu, aby využíval jejích chyb, když ve službách
měšťáctva provádí protidělnickou politiku.

To jsou věci dosti známé, ale je třeba si všimnout,
zejména ze stanoviska boje proti zbytkům fašismu
u nás, jisté velmi důležité věci. Goebbels na mnoha
místech své knihy vykládá, jak nacisté chytrě využívali
zmatenosti a neujasněnosti širokých vrstev. Goebbels
zdůrazňuje, že jejich propaganda byla primitivní – to
znamená, že hověla primitivnímu myšlení neuvědo-
mělých mas, byla určena pro lidi, kteří jsou líní myslet.
Tam, kde socialisté musili vysvětlovat, nacisté prostě
lhali a užívali fráží. Socialismus apeluje na lidský ro-
zum, může poskytnout odpověď na všechny otázky
lidu, pravda socialismu je prokazatelná, ale socialis-
mus vyžaduje, aby se lidé naučili přemýšlet. Částečný
neúspěch fašismu u nás je nutno do jisté míry přičítat
politickému uvědomění českého lidu, a toto politické
uvědomění je opět výsledkem drobné osvětové práce
mnoha generací českých osvětových pracovníků.

Nezanedbávejme tedy v nové republice tuto práci.
Je napohled nevďěčná, nebije do očí, není doprováze-
na efekty. Byla násilně přerušena za vlády okupantů.
Je nutno ji nyní vzkřísit pokud možno v největším roz-
sahu a pod novými hledisky, odpovídajícími socialis-
tickému rázu našeho státu.

Vidíme, že mnoho lidí dosud nepochopilo obrov-
ský význam zestátnění průmyslu, vidíme, jaký panu-
je zmatek např. v otázce antisemitismu, vidíme, že
mnoho lidí je nespokojeno s prací národních výborů
a s vládními dekrety. Nejsou to lidé vyhraněně reakč-
ního smýšlení, nejsou to fašisté, jsou to prostě lidé,
kteří málo vědí. Noviny nestačí. Zde pomůže jen
drobná, propagační, osvětová práce, jednotně řízená.

Ministerstvo informací založilo již kursy pro drob-

né osvětové pracovníky, snad později dojde i ke zřízení odborné školy, jež by tyto pracovníky systematicky vychovávala. Nesmíme a nebudeme zanedbávat tuto práci. Musíme se poučit z historie zrodu fašismu.

Kulturní politika 12. 1. 1946

NEJLEPŠÍ ČEŠTÍ SPISOVATELÉ...

Nejlepší čeští spisovatelé napsali verše o Leninovi. Jsou mezi nimi Karel Toman, František Halas, Vítězslav Nezval, Josef Hora a jiní. Žádná dějinná osobnost se netěšila tak velikému zájmu české literatury jako Vladimír Iljič Lenin. Nestálo by za to, uspořádat sborník „Lenin v české literatuře“?

V těchto dnech byla slavnostně otevřena Leninoва síň v Praze, v domě, kde se zúčastnil Lenin památné konference ruských bolševiků. Nebylo by vhodné uspořádat sborník „Lenin v Praze“ z uveřejněných a neuveřejněných, jak českých, tak i ruských zpráv o Leninově pobytu v Praze? V Leninově korespondenci s příbuznými je i Leninův dopis vzpomínající na Prahu, zajímavý tím, že Lenin zdůrazňuje slovanský ráz Prahy. Tento dopis by bylo možno k tomuto sborníku připojit.

Kulturní politika 25. 1. 1946

BÝT ČLOVĚKEM

Před lidovými soudy defilují řady udavačů. Každý den čteme nová jména. Jsou to lidé ze všech vrstev národa, mezi nimi mnoho žen. Výsledkem jejich činnosti byla smrt mnoha tisíců lidí – na popravišti, v koncen-

tračních táborech a v plynových komorách. To jsou ti udavači, kteří byli zjištěni. A ti, kdo nebyli zjištěni? Chodí někde mezi námi.

Rudé právo uveřejnilo nedávno dopis udavačův, který způsobil smrt člověka. Byl psán strašnou češtinou, s pravopisnými chybami, číselná z něj nízkost, závist, ziskuchtivost. A opravdu, z těchto špinavých vášní, z nejnižších lidských instinktů pramenila horlivost udavačů. Tisíce dopisů, podepsaných a nepodepsaných, dostávalo gestapo. Tisíce dopisů dostával dokonce i Moravec. Žena udala muže ze žárlivosti, soused udal souseda, že mu záviděl porážku načerno. Jedním z nejstrašnějších případů byl případ ženy z Libně, která udala sousedku, a každý den se chodila dívat na vyhlášky, až našla její jméno mezi popravenými.

Tito lidé neudávali z přesvědčení, z oddanosti k fašistickému režimu, z víry v „novou Evropu“. Udávali ze závisti, nízkosti, chamtivosti, sobectví, zloby. To však na věci nic nemění, protože právě o tyto nejnižší, zvířecí instinkty se opíral fašismus. Na nich byla vybudována i jeho ideologická základna, nevíra v sílu rozumu a spoléhání na „temné“ pudy krve a pudy.

Tisíce lidí se staly obětí mravní zkaženosti udavačů. V Brně byl na Špilberku umučen člověk, kterého někdo udal, že jako Žid navštívil koncert. Vzpomeňte na stránky Arijského boje, jeho „kukátko“ a „reflektor“. Udávali tam lidé, že ten a ten chodí bez hvězdy, že vodí psa, kterého nesmí mít, na procházku, že z jakéhosi bytu je cítit, jak se tam škvaří vepřové sádlo. Udávali s plnými adresami. A výsledky byly – trestní transport, takzvaná Weisung, Osvětim, plynová komora, smrt. Tohle všechno udavači věděli.

Nemůže být lepšího příkladu, k čemu vedl lidstvo fašismus, jaké byly jeho kádry a oč se opíral. Uvidíme,

že fašismus vedl lidstvo do stavu zvířecího – k vraždění, loupeži, kořistnictví, zrádčovství, zaprodanosti. Uvidíme, že fašismus opěvoval a oslavoval nejnížší, nejpopovrhovanější pudy a dával jim sankci práce pro „blaho národa“.

A zároveň vidíme, že pravda socialismu, který zvítězil v boji proti fašismu, nebyla jen pravda hospodářská, pravda spravedlivého rozdělení světských statků, pravda odstranění vykořisťování člověka člověkem. Pravda socialismu byla i pravda morální, lidská. Právě tím se liší socialismus od fašismu, že věří v člověka a v sílu jeho rozumu.

Příklad odboje proti fašismu ukazuje nejvýrazněji tyto vlastnosti – místo kořistnictví a chamtivosti solidarita, místo sobeckosti sebeobětování v zájmu věci. Všechny nejkrásnější vlastnosti, kterými se lidstvo vysvobodilo ze zvířecího stavu – všechny tyto vlastnosti, chcete-li, ctnosti –, se staly dědictvím socialismu. Matka Gracchů je dělnickou matkou Gorkého, Mucius Scaevola, jenž si pro přesvědčení upaluje ruku, se vtělil v nesčetné hrdiny umučené pro své přesvědčení.

Jenom socialismus může vymýtit onu mravní špínu, kterou zanechal jako dědictví fašismus, jenom socialismus může vyvést lidstvo ze stavu zvířecího do stavu lidského.

To si musíme uvědomit, čteme-li referáty o procesech udavačů. Musíme si uvědomit, že jen socialisticke přesvědčení, poznávání cílů socialismu naučí lidstvo překonávat „temné“ instinkty, na které fašismus spoléhal a které vědomě podporoval.

V románu Malrauxově ptá se fašistický vyšetřující soudce revolučního bojovníka: „Proč jste socialistou?“ A revolucionář odpovídá: „Protože jsem člověkem.“

BYLA NEJČERNĚJŠÍ DOBA...

Byla nejčernější doba ponížení. A tehdy vyšel v časopise *Der Neue Tag* článek „sudetoněmeckého“ spisovatele kdysi vyznamenaného státní československou cenou, E. G. Kolbenheyera. Tento pán, kdysi autor románu o Benediktu Spinozovi *Amor Dei*, v němž oslavovali žida a demokrata, bojovníka za náboženskou a politickou svobodu, přešel již v dobách republiky k nacistům, samozřejmě byl jimi potom oslavován, dostalo se mu poct, vyznamenání a peněz.

Nuže, tento článek byl rána bičem, plivnutí do tváře českému národu tak rafinované, že by se jej nemohl dopustit ani jeho slavný krajan K. H. Frank. Vypravoval v něm, jak letěl z Athén do Tobruku, tehdy dobytého Rommelem. Našel tam hřbitov a na hrobech spoustu českých jmen. Byly to hroby Čechů, kteří padli při obraně Tobruku. A tehdy si vzpomněl pan Kolbenheyer, že je také synem české země, že to jsou vlastně jeho „krajané“, kteří bojovali se zbraní v ruce proti německé říši. Donutilo ho to k lyrickému výlevu o kráse české země, líbezná a bohatá, jež se „vrátila“ do německé říše, o Čechách, kteří neporozuměli svému dějinnému poslání, tj. splynout s německým národem a rozplynout se v něm. A tak vypravuje dále, jak po návratu jel do Kutné Hory s německými důstojníky a funkcionáři strany a jak někde blízko Kutné Hory v nějaké vesnici se zastavili. Z blízké školy se ozýval halasný křik dětí. I vyšel učitel, a když uviděl německý vůz, uniformy gestapáků a zlaté epolety parteileiterů, hluboce se uklonil a pozval „vysoké pány“ z vlastní vůle a dobrovolně, aby se šli podívat na českou školu. Když vstoupili do školy, pozdravily je děti pěkně árij-

ským pozdravem a učitel jim nařídil, aby zazpívaly německé písně. A děti zpívaly velmi pěkně, říká Kolbenheyer, docela bez chyb. Pak jim nařídil, aby mluvily německy. A děti mluvily německy, plyně, jako by to byla škola někde u Berlína. Byla to přece ryze česká krajina, v srdci Čech, kde hlaholila německá řeč z úst českých dětí. Opět to donutilo Kolbenheyeru k lyrickému výlevu. Tak tamti druzí Češi padli v daleké africké zemi, a jejich děti zpívají nyní a hovoří německy. A samozřejmě pravá cesta je oněch dětí, a nikoli oněch „pobloudilců“.

Možná že si tento příběh Kolbenheyer vymyslel. Možná že nebylo nikdy vesnice u Kutné Hory a učitele, který se devótně klaněl gestapákům a předváděl jim výsledek své drezury. Kdyby však byl tento příběh pravdivý, měli by najít lidé tohoto učitele, jenž pokálel dobré jméno českých učitelů, tak hrdinně bojujících proti okupantům, že i název „učitel“ se stal nadávkou v ústech Emanuela Moravce.

My však víme: v době největšího ponížení českého národa v době heydrichiády a hromadných vražd plivl spisovatel, vyznamenaný kdysi státní československou cenou, po českém národě. Je to dobré poučení.

Kulturní politika 8. 2. 1946

AŤ SI PŘIPOMENOU

Lidé mluví. Mluví svobodně, bez rozpaků, je to velký rozdíl mezi mlčením a šeptáním za protektorátu. V řečech je mnoho zmateného, nevědí dobře, kam povede zestátnění, nevědí, jaká bude budoucnost pohraničního území, až odejdou Němci.

Život běží příliš rychle a starosti jsou konkrétní,

lidé nežijí v minulosti, nýbrž se starají jen o bezprostřední věci, a ty vyžadují mnoho odvahy a víry. Není nouze také o všelijaké našeptavače. Vynořují se lidé, kteří všelijakými oklikami se snaží zlehčovat, pomlouvat a štvát.

Tady by mohl pomoci film. Není tak třeba filmů o heroickém boji českého národa proti okupantům, o činnosti partyzánů a sabotážníků, o boji na bariádách. Je třeba ukázat spíše hrůzu a špínu denního života obyčejného člověka za protektorátu. Je třeba ukázat transporty otroků do Říše, domovní prohlídky, honbu pracáku za lidmi, „totální nasazení“, nesnesitelnou pracovní dobu, řádění „verkšuců“, provokativní parády okupantů, jejich zpupnost a pohrdání, jejich zašlapávání lidských a národních práv. Ať lidé zase uvidí a připomenou si, jaký to byl život. Jak bídné živoření ve stálém strachu pod jařmem a svévolí nepřítelů brutálního a bezohledného. Více než jakýkoli film, natočený člověkem pošpiněným protektorátem, dá jim film o všedním životě. A tehdy uvidí rozdíl, uvidí, jak chutná svoboda, a jejich život bude snadnější.

Právě Sovětský svaz nám ukázal příklad, když v dobách největších obtíží a nejtíživějšího života předvedl svým občanům filmy o životě v carském Rusku, z nichž nejznamenitější byl *Křižník Potěmkin* a Pudovkinova *Matka*, aby si lidé připomněli, jaký tehdy byl život a z jakého útlaku byli vysvobozeni. Je pravda, že není snadné vytvořit takové filmy, ale je to úloha tím důležitější.

FRANCIE ZA OKUPACE

• Jean Galtier-Boissière: *Mon journal depuis la Libération*. Paris, La Jeune Parque 1945.

V nakladatelství Mladá Parka vyšla koncem minulého roku zajímavá kniha. Je to deník Jeana Galtiera-Boissière od kapitulace Francie až do jejího osvobození. Galtier-Boissière byl redaktorem časopisu *Crapouillot*. Je to typický francouzský intelektuál a společnost, ve které se pohyboval za okupace, je společností francouzské inteligence.

Život v poražené Francii měl mnoho společného s naším. Tytéž hnusné zjevy prodejných žurnalistů, jenže ve Francii v širším měřítku – takový Drieu la Rochelle a Céline. Stejně válečné anekdoty si vypravovali lidé ve Francii jako u nás a ve stejné době – snad někdo někdy napíše odbornou knihu o migraci protihitlerovských anekdot nebo bude dokazovat, jak tomu bývá u pohádek při popírání migrační teorie, že ze stejných motivů vzniká stejný příběh. Zápisy o černém trhu, jenže tady vidíme obrovský rozdíl – černý trh ve Francii je oficiální institucí, je téměř veřejný a není vůbec stíhán. Zprávy o střílení rukojmí a hnutí odporu. Tyto zprávy jsou nesmírně zajímavé. Můžeme se spolehnout na objektivitu autorovu. Je to typický francouzský individualista, demokrat, jehož sympatie platí především Anglii. Ale z jeho zpráv je zřejmé, že hnutí odporu zahájili ve Francii komunisté, a také to byli komunisté, mezi nimiž bylo nejvíce obětí. Francouzská veřejnost se chovala k okupantům zpočátku pasivně. Síla se projevovala v tom, že Němci byli opovrhováni a naráželi všude na mlčení. Gal-

tier-Boissière vypravuje sta příhod z krámů, z metra, z autobusů, z ulic, jak francouzská veřejnost bojkotovala Němce. Byla proti nim postavena skutečná hradba mlčení. Ale co je nejzajímavějšího, i kolaboranti pohrdali Němci. Brali ovšem od nich peníze, chodili na jejich bankety, protože se tam dobře najedli, ale mluvili o nich opovržlivě. Autor uvádí rozmluvu s jakýmsi kolaborantem, který mu řekl po banketu u všemocného pána Francie – Hitlerova vyslance Abetze: „Prosím vás, co chcete, vždyť jsou to blázniví barbaři, vždyť ničemu nerozumějí, ale co bych od nich nebral peníze, bral bych je stejně od Džingischána.“ Vypravuje o malířích – Despiuovi, Dérainovi, Vlaminckovi, Frieszovi, Dongenovi atd. –, kteří byli pozváni do Německa. Po návratu dávají tisku nadšené interviewy, ale soukromě říkají lidem, „tihle pitomí fridolínové, co si vlastně myslí“. A tytéž historie vypravuje o Sachovi Guitrym. Tato pasivita má ovšem i ráz nepěkný, je to absolutní nezájem a defétismus, „ať nám vlezu na záda, co je nám do jejich blbě války, Francie je příliš kulturní, než aby se starala o nějaké barbarské války“ – to jsou výroky, se kterými se stále setkáváme v prvních letech okupace. Avšak čím déle, tím později vidíme, jak odpor sílí, jak přechází pasivita v aktivní boj. Rozhodujícím mezníkem je posílání na práce do Německa – teď rostou sabotáže v nejširším měřítku, když nepomáhá ulejšáctví, nastupují „maquis“, boj se zbraní v ruce v nebyvalé síle. Osvobození zastihuje již Francii rozhořčeně a statečně bojující. Nezapomenutelné jsou zápisky o osvobození Paříže a hrdinském boji francouzského lidu. Tady již mluví jiná Francie, dědička francouzské revoluce.

Kniha je věrným a objektivním zrcadlem francouzské inteligence, jsou tu velmi zajímavé zápisky o chování francouzských intelektuálů za války, je tu vylíčení

zatčení Roberta Desnose a četná jiná fakta, jež mohou zajímat českého čtenáře. V tomto objektivním svědectví se však také projevuje „sláva a úpadek Francie“, přehnaný individualismus a nechuť k veřejným zájmům, ale zároveň i její nesmírná touha po svobodě.

Kulturní politika 22. 2. 1946

SNAD BY BYLO JIŽ NAČASE...

Snad by bylo již načase dát ulicím nová jména. Víme, že existuje komise pro přejmenování ulic, víme, že byla vrácena jména ulicím, která jim němečtí okupanti vzali a nahradili jmény všelijakých svých veličin. Víme také, že z revoluce se zrodila Stalinova třída. Ale máme ještě mnoho dluhů, které je třeba zaplatit. Není pojmenována ulice po Leninovi. Z velkých ruských spisovatelů, ač je to velmi podivné, nemá nikdo v Praze ulici, až na jakousi zapadlou uličku pojmenovanou po velkém ruském géniovi Tolstém. Nemáme ulici Gorkého, Puškinovu, Lermontovovu, Gogolovu aj. Každý ví, jak velký význam měl pro naši revoluční poezii Majakovskij, který ostatně znal a miloval Prahu. Dejme mu tedy nějakou ulici, aby nám připomínala tento srdečný vztah. Naše ulice nenesou také jména jiných slovanských vynikajících mužů – nemáme ulici Mickiewiczovu, Vuka Karadžiće, abych jen uvedl namátkou dvě jména slovanských klasiků. Komise pro přejmenování ulic se měla zamyslet – máme-li ulici Washingtonovu, měli bychom mít také ulici Lincolnovu, ulici prezidenta, který bojoval proti otroctví. A také ulici bojovníka za demokracii Walta Whitmana. Nemáme ani jednu ulici, která by byla pojmenována po vynikajícím představiteli francouzské-

ho a anglického myšlení. Není třeba, aby byly naše ulice literární nebo kulturní příručkou, ale jsou velká jména v dějinách evropské kultury, kterým jsme zavázáni, byli lidé, kteří měli obrovský vliv na naši literaturu a kulturu. Ježto nejsme s to ani postavit pomníky vlastním vynikajícím lidem, takže na cizince je možno sotva pomýšlet, zvěčňeme aspoň jejich památku jmény ulic.

Kulturní politika 8. 3. 1946

ČEST FRANCIE

- Louis Parrot: *L'Intelligence en guerre. Panorama de la pensée française dans la clandestinité*. Paris, La Jeune Parque 1945.

Z knížek, jež vypravují o francouzském odboji a kterých vyšlo několik v posledním roce, zasluhuje pozornosti přehledná studie Louise Parrota *Intelligence ve válce*, která byla vydána nedávno v nakladatelství Mladá Párka. Autor, sám účastník podzemního hnutí (nemluví však nikde o své účasti), nashromáždil velmi cenný materiál a podařilo se mu podat celkový obraz činnosti francouzské intelligence. Vypravuje jen o inteligenci revoluční, o té části intelligence, která zachránila čest Francie, nikoli o kolaborantech nebo lidech pasivních, kteří zůstali stranou hnutí odporu a hleděli si jen svého osobního pohodlí.

Podmínky hnutí odporu ve Francii se velmi lišily od podmínek našich a je možno ihned říci, že k prospěchu hnutí odporu. I když německý teror byl stejný jako u nás, i když byly vypalovány vesnice, popravována rukojmí, mučení vězňové, byl tu přece jen značný rozdíl. Především Francie byla velká země, bylo těž-

ko ji prošpikovat agenty tak jako protektorát. Kromě toho byla rozdělena na dvě pásma – pásmo obsazené, kde vládlo gestapo a komendatura, a pásmo takzvané volné, kde sídlila háchovská vláda ve Vichy. Přestože „volnost“ druhého území byla jen na papíře a ve skutečnosti také v druhém pásmu vládlo gestapo, kterému napomáhala vláda ve Vichy ze všech sil, nebyl aparát úřednický, soudcovský a policejní do té míry spolehlivý, aby slepě poslouchal. Tím byla dána určitá možnost pohybu. Kromě toho je tu ještě jedna velmi závažná okolnost. Obsazená Francie měla dokonalejší spojení s odbojem v zahraničí. Anglie je za průplavem, byly tu spoje přes Švýcarsko, a dokonce i přes Francovo Španělsko. Podpora ciziny byla tedy větší.

To však ani v nejmenším nic neubírá zásluhám francouzské inteligence. Její boj byl nelítostný a tvrdý, vyžadoval značných obětí a také francouzská inteligence má ve svých řadách řadu popravených a umučených hrdinů, jako nejlepší část inteligence české. V hnutí odporu je nejvíce zastoupena literatura, pak věda, potom malířství a nakonec divadlo. Z filmových pracovníků – kromě těch, kdož uprchli do ciziny a tam se zúčastnili hnutí odboje, jako např. Françoise Rosay – *nikdo*. Naproti tomu byl mezi filmovými pracovníky největší počet kolaborantů.

Z osobností, které vynikly v hnutí odporu, zdůrazňuje Parrot především zásluhy Paula Éluarda a jeho společníků z kruhu bývalých surrealistů. Na bedrech Éluardových spočívala značná tíha práce, byl ve Francii obsazené, kde byly poměry těžší a kde bylo také největší nebezpečí. Má také největší podíl na vydávání ilegálních *Lettres françaises* a *Půlnoční edice*. Parrot vypravuje také o práci Roberta Desnose a jeho zatčení, vzdává chválu a obdiv českým intelektuálům, kteří věděli, kým je neznámý vězeň Robert Desnos

v době, kdy ve Francii ho znalo jen málo lidí. Na jihu Francie pracoval Aragon a Trioletová. Velký počet obětí byl mezi katolickými intelektuály, z nichž vynikli zejména Mauriac.

V přehledných kapitolách zachycuje Parrot boj francouzské inteligence od obsazení až k osvobození. Je to kronika obětí a hrdinství. Autorovi jde především o to, aby dokázal, že francouzská inteligence zůstala věrna tradicím francouzské revoluce, slavným zásadám „volnost, rovnost a bratrství“, jež její nejlepší představitelé nezdali, že si zachovali čest, a tím zároveň i zachránili čest intelektuální Francie.

Hnutí odporu dalo vznik pozoruhodné literatuře – literatuře bojovné a lidové, vysoké úrovně. Z hnutí odporu vyrostla v nebývalou sílu poezie Paula Éluarda, z hnutí odporu se zrodili noví prozatěři – Jacques Debû-Bridel, jehož román *Déroute* vyjde v nejbližší době u nás, Vercors (pseudonym podle vesnice vyvražděné Němci), jehož *Mlčení* dosáhlo světového úspěchu, a řada jiných.

Kulturní politika 15. 3. 1946

HAMBURSKÝ ÚČET

Viktor Šklovskij vypravuje v jistém článku o takzvaném hamburském účtu. Věc by se měla tak: řecko-římské zápasy byly většinou smluvenou hrou. Nemohlo se např. stát, aby v Německu zvítězil Francouz nebo ve Francii Němec. Kromě toho byli zápasníci, kteří byli obecenstvu sympatičtí, a byli zápasníci nesympatičtí. Sympatičtí musili zvítězit, i když jejich kvalita byla horší. Avšak jednoho dne v roce se sešli zápasníci z celého světa v jakési hamburské hospodě. Postavi-

li strážce ke vchodu, pečlivě uzamkli dveře a pak skutečně zápasili. Musili pořádat tyto zápasy, aby zjistili skutečnou kvalifikaci zápasníků, jinak by nemohli vědět, koho mají proti komu stavět. Avšak o těchto skutečných zápasech veřejnost nevěděla.

V umění, říká Šklovskij, platí takzvaný hamburský účet. Stává se, že jsou v určité době spisovatelé neobyčejně úspěšní, jejich díla jdou na dračku, dostávají závažné honoráře, ale za několik let o nich nikdo neví. Naproti tomu známe z nedávné minulosti, dejme tomu, příklad díla Franze Kafky. Kafka vydal za svého života jen několik povídek, jichž si nepovšiml téměř nikdo kromě několika znalců. Většina jeho prací zůstala v rukopisech. Kafka zemřel v r. 1924. Teprve od r. 1930 začíná vydávat jeho přítel Max Brod jeho dílo, jež vychází ještě za Hitlera do r. 1946. U nás byl vydán před druhou válkou v českém překladu *Zámek*, bez veškerého ohlasu a za rozpaků kritiky. Po druhé světové válce nastává údobí Kafkovy slávy. Je překládán do angličtiny a francouzštiny. Stává se učitelem prozaických škol ve Francii (existencialisté, nejnověji doloristé), v Anglii (escapisté) a v Americe. Jeho dílo je studováno, jsou o něm psány monografie a disertační práce. A je zřejmé, že jeho jméno již nezapadne, jako jména oněch „úspěšných“ a dobře placených spisovatelů, kteří byli Kafkovými současníky a jichž díla již nikdo nečte. Uvedu jako příklad Paula Moranda, jehož jméno bylo po první světové válce ve všech ústech a ve všech časopisech. Kafkovo jméno zapadnout nemůže, protože se jeho dílo stalo organickou částí světové literatury a obohatilo ji. Takový je asi výklad „hamburského účtu“.

Úspěšnost knihy za války u nás se cenila podle její výměnné hodnoty za potraviny. Největší úspěch měl Bromfieldův román *Když nastaly deště*, Mitchellové *Jih*

proti Severu, Maurierové *Mrtvá a živá*, Gulbranssenova trilogie *Věčně zpívají lesy* a četné jiné romány. Z české literatury vedl v potravinovém oboru Kožíkův *Největší z pierotů* a Bassův *Cirkus Humberto*. Z básnických knih bylo možno dostat sádlo jedině za Nezvalovu *Manon*.

Tohle byl opět jiný účet. Je jím snad možno měřit hodnotu literárního díla? Sotva. Je však třeba poznamenat, že spisovatel, jenž patří k vůdčím postavám české literatury a jehož vliv na českou literaturu je nesporný – myslíme tím Vladislava Vančuru –, neměl na potravinovém trhu nijak zvláštní kurs.

Kulturní politika 29. 3. 1946

NOVÉ ČESKÉ FILMY

Brzy poběží na plátnech kin filmy z nové výroby. Nebude jich mnoho a nebudou tak dokonalé, jak bychom si přáli. Předpoklady, za kterých bylo přistoupeno k výrobě, byly totiž zcela nepříznivé. Dějiny českého filmu jsou vůbec historií bolestnou. V dobách první republiky byla filmová výroba rejdištěm obchodních intrik, křížících se zájmů a kapitalistických čachrů. Bylo vyráběno jen pro zisk, bylo nutno se hnát za laciným úspěchem. Je dobře známo, jak tragicky skončil Vančurův pokus o prohloubení českého filmu. Ovšem, je třeba říci ke cti českého filmu, že v záplavě bezcenných kýčů se přece jen tu a tam objevil film hodnotný, zejména v posledních letech první republiky.

Český film za dob okupace je opět historie všelijakého kličkování, uhýbání, nátlaku a koncesí. Na straně jedné vzrostl obrovský zájem o český film – vždyť se v něm ozývala česká řeč na rozdíl od laviny němec-

kých filmů, kterými byly zaplavovány kinematografy. Návštěva českých filmů byla jistého druhu demonstrace českého obecnstva proti germanizaci. Ovšem, Němci si byli dobře vědomi této úlohy českého filmu a plánovitě dusili český film, brzdili jej, zesilovali cenzuru, nedovolovali náměty s nejmenšími náznaky odporu proti vetřelcům. Kromě toho si zřídili takzvaný Prag-Film, do kterého přetahovali české herce a režiséry nabídkou závratných gází, takže tím rostla konkurence českému filmu. Došlo i k ostudným skutečnostem, jako byl Čápův film *Jan Cimbura* sloužící nacistické ideologii.

Dědictví tohoto pošpiněného filmu musil převzít i nový český film. Byly tu některé filmy na neutrální témata, které bylo možno dokončit i po pátém květnu. Pro dokončení těchto filmů mluvily důvody hospodářské i politické. Bylo v nich investováno jednak mnoho národního jmění, jednak veřejnost volala po nových českých filmech, a výroba nemohla v tak krátké době dát filmy nového obsahu. Z filmů, jež vznikly za okupace a které měly být dokončeny, běží již nyní *13. revír*, detektivní film režiséra M. Friče, z ostatních filmů brzy uvidíme společenský film *Lavina* v režii M. Cikána, idylický příběh *Z růže kvítek* v režii F. Čápa, jehož námět je čerpán ze života dělnické kolonie, dále film *Zlatý kvítek* – hornický film z let padesátých za režie K. Steklého a za uměleckého vedení M. Friče. Největší zájem vzbudí další historický film režiséra O. Vávry *Nezbedný bakalář*. Námětem filmu je opět historický obraz Zikmunda Wintera o životě v Rakovníku v šestnáctém století. Jak známo, vyvolal dřívější Vávřův film *Rozina sebranec* živou diskusi, ale pro natáčení *Nezbedného bakaláře* svědčilo především, že námět byl hotov a rozpracován. Ovšem i zde byly provedeny určité korektury. Dokončuje se také humoristický film režiséra

Hrušínského *Pancho se žení*, jakási parodie morzakovské literatury s použitím metod americké „bláznivé komedie“.

Nový svobodný film zahájil výrobu za nejnepríznivějších okolností. Výrobní poměry byly katastrofální – vadil nedostatek materiálu, nebylo uhlí, chyběl elektrický proud, termíny nemohly být dodržovány, pracovní morálka byla otřesena, náklady značně vzrostly. Byla vytvořena filmová dramaturgie, sbor se stará o filmové náměty a scénáře. Také finanční situace byla obtížná – výroba nových filmů stojí průměrně kolem 10 milionů Kčs.

Avšak na straně druhé jsou tu okolnosti neobyčejně příznivé – film byl znárodněn, takže veškerý zisk z biografů se opět vrací filmové výrobě, bude možno výrobu plánovat, nebude již třeba se honit za laciným úspěchem, nýbrž film umělecky prohloubit, poskytnout filmu i jeho druhou úlohu – lidovévychovnou.

První filmy, které se natáčejí v ateliérech a exteriérech, jsou partyzánský film režiséra Kubáska na námět F. Götze *V horách duní*, ve kterém jest líčen hrdinný odpor českého národa proti okupantům, dále film *Hrdinové mlčí* v režii M. Cikána, který líčí všední, obyčejný život za okupace na malém českém městečku, a konečně film F. Čápa *Muži bez křídel* o sabotážních akcích na ruzyňském letišti, zpracovaný B. Štěpánkem podle faktického vyprávění účastníků. Dále se připravuje v režii J. M. Krňanského *Nikola Šuhaj* podle slavného románu Ivana Olbrachta.

To jsou ovšem jen začátky, ale vyhlídky českého filmu jsou na rozdíl od první republiky velmi slibné. Byla navázána spolupráce s filmem sovětským, francouzským a anglickým, vyjednává se uskutečnění filmu slovenského. Jsou tu, ovšem, ještě jisté obtíže, ještě není překonána krize, jež nastala pro očistu českého filmu

od kolaborantů, je nedostatek nových námětů, režisérů a herců, ale základ byl již položen a jeho úhelným kamenem je dekret prezidenta republiky o znárodnění českého filmu.

Literární noviny, březen–duben 1946

ČESKÉ DENÍKY...

České deníky se lišily kdysi od deníků zahraničních vysokou úrovní kulturní rubriky. Naši nejpřednější literární kritikové byli referenty denních listů, knize byla věnována mimořádná péče. Za okupace se ovšem situace změnila. Jednak vtrhli do kulturních rubrik lidé nekvalifikovaní, jednak bylo nutno všechno šmahem chválit – již z jednoduchého důvodu, že běželo o českou knihu, kterou bylo nutno bránit proti Němcům. Ostatně tehdy na literární kritice málo záleželo, knihy byly prodávány pod pultem a propaganda byla udržována šeptandou. V prvních dnech po revoluci nebylo ovšem na kulturní rubriku ani pomyšlení. Noviny vycházely v omezeném rozsahu a bylo tolik událostí z denního života, že kultura musila ustoupit do pozadí. Kromě toho byl knižní trh velmi slabý.

Nyní však již vychází značný počet knih – beletristických, naučných i časových. Výklady knihkupců, se naplňují. A kolem nich chodí bezradně čtenáři. V novinách sice čteme tu a tam referáty, ale ty jsou bezbarvé, je to pouhá registrace, a nikoliv kritika nebo výklad. Pravda, vycházejí časopisy, které jsou věnovány kultuře, ale přece není možno chtít od široké veřejnosti, aby je odbírala, když se jí dostane obsažných informací o filmových a divadelních novinkách z novin.

Bojujeme za hodnotnou knihu, bojujeme za roz-

šíření knihy, za zvýšení nákladu, za pozvednutí umělecké výchovy. Jestliže noviny mají sloužit veřejnosti, musí také sloužit kultuře. Stává se však často, že o četných hodnotných knihách není vůbec referováno nebo o nich vyjde referát teprve půl roku po vyjití, když je kniha již dávno rozebrána (mohl bych uvést desítky příkladů).

Čtu právě Sezimovy *Paměti*. Je to kniha velmi zajímavá (také o ní nebylo téměř referováno v denním tisku), vykládá se v ní, jak velké úsilí musila vyvinout generace let devadesátých a generace pozdější, aby v době počínajícího českého komercionalismu udržela zájem o českou knihu, a jak bojovala o proniknutí vážné kritiky do tisku. Jak se jí skutečně podařilo vzbudit zájem, takže se stala literární kritika v časopisech samozřejmostí. Dnešní stav by tedy znamenal, že se vzdáváme práce a úsilí několika generací, zejména práce a úsilí takové osobnosti, jako byl F. X. Šalda.

Kulturní politika 12. 4. 1946

DIVADLO NA CESTÁCH

Je to skupina osmi lidí a jmenuje se Zájezdový soubor ÚRO. Po převratu bylo mnoho projektů o proniknutí divadla do nejzapadlejších míst a o kultuře na periferii. Z projektů nebylo uskutečněno téměř nic, jen tihle lidé to vzali vážně. Vede je voják zahraniční armády J. Martinec, tahají všechny rekvizity v kufrech s sebou, šlapají po blátivých silnicích, tlukou se v natřískaných lokálech, vstávají někdy ve čtyři hodiny a chodí spát ve dvě. Jsou bídne placeni, nikdo o nich nepíše, z téhle práce nekouká žádná sláva. Hrají po továrnách, jak to jde, nebo ve venkovských tanečních

síních, měli již 50 představení, z toho 27 vyprodaných. Všichni jsou profesionálové a mohli by mít celkem pohodlný život, kdyby ovšem chtěli. Hrají dvě ruské hry staršího data, těžko shánějí repertoár, musí-li tak šetřit a je-li jich tak málo.

Viděl jsem je hrát v Úvalech v sále venkovské hospody. Bylo tam plno a lidé se dobře bavili, odcházeli spokojeni, dostalo se jim dobré zábavy. Nebudu mluvit o umělecké ceně jejich práce, je těžko přistupovat k jejich výkonům s měřítky divadla hlavního města. Ale svůj úkol plní dobře a dostanou se tam, kam by se žádné divadlo dostat nemohlo – třeba do vesnic, kde i biograf je nedostupná věc. Je možno se dívat i křivě na tuto práci – nu, co to je, osm lidí s dvěma hrami? Ale tato práce je velmi důležitá a lidé, kteří ji dělají, musí být vedeni nadšením, musí si být vědomi, že vykonávají důležitou práci, které se kdekdo vyhýbá.

A proto je třeba upozornit na tento soubor. Potřebují toho mnoho – především více zájmu a potom také podpory, potřebovali by především autobus, aby nemusili čekat celé hodiny ve venkovských zastávkách nebo šlapat s kufry ve sněhu a blátě. Potřebují také původní repertoár zábavný a výchovný, který by nevyžadoval velkého ansámblu. Snad se jim nepodaří tohle všechno dosáhnout, ale doufám, že se udrží a nepodlehnou.

Kulturní politika 26. 4. 1946

ČASOVÉ A NADČASOVÉ

Poznámky k 1. květnu

Stranou všech diskusí zůstávají hodnoty věčné – Homer, Shakespeare, Cervantes, Balzac, Tolstoj, abychom jmenovali jen několik z těch, jimž patří právo

klasiků. A přece tito spisovatelé byli ve své době spisovatelé časoví, byli spojeni pevnými kořeny se svou dobou. Z Homéra je možno vystopovat způsob výroby starověkého světa, o Balzacovi řekl zakladatel vědeckého socialismu Engels, že ho jeho romány poučily více o hospodářském stavu Francie než jakékoliv národohospodářské příručky. Lenin doložil z díla Lva Tolstého revoluční náladu ruské vesnice. Vzniká dialektická jednota protikladů – dílo, jež bylo nejčasovější, zachovává si zároveň i hodnoty věčné. Běží však o to, co rozumíme pojmem časový – časový neznamená jít po nejslabší stránce odporu – zachytit povrchně určité znaky doby, jež se zdají nejvíce příznačnými, jež však ve skutečnosti nejsou, jak se ukáže později mírou času – znaky podstatnými.

Máme v české literatuře příklad nad jiné poučný: Mácha a Tyla. Na první pohled se zdá, že Tyl je spojen živě se současností, že se v jeho díle obráží určité období českých sociálních dějin výrazně a plně, kdežto naproti tomu Mácha byl ve své době považován, a dokonce mu to bylo zle vyčítáno, za básníka, jenž se straní své doby a snaží se před ní uniknout do nečasovosti. Avšak není tomu tak – Tyl se vyslovil v článku velmi příkře proti hnutí ničitelů strojů na českém severu, kdežto Mácha, jak je zaznamenáno v jeho deníku, toto hnutí uvítal. Pro Tyla byla nejdůležitější otázka národnostní, neviděl ji však ještě ve spojení s otázkou sociální, kterou vytušil Mácha.

Velké umění je vždy koneckonců časové a lidové ve vyšším smyslu. Neboť úlohou umění není jen těšit, napomáhat útěku ze skutečnosti. Úkolem umění je napomáhat lidstvu v boji, za „osvobození ze stavu zvířecího do stavu lidského“.

Vypjatý individualismus básníků a spisovatelů konce a začátku století svědčí o jejich rozporu s kapitalis-

tickou skutečností, jejich popírání této skutečnosti je jev revoluční přes zdánlivé manifesty o „věžích ze slovnové kosti“. Nedávno dokázal kritik Fréville na příkladu Baudelairově, jak bývají někdy posudky současníků chybné.

Dnešní spisovatel však žije na prahu společnosti socialistické. Jeho úkolem je vystihnout tuto skutečnost, vystihnout ji však umělecky, nikoli povrchně a reportážně. Je třeba osvobodit především lidstvo od špíny a kalu, kterými nás zasul fašismus, který vrhl zpět lidstvo, zpět do „stavu zvířecího“. Umění má možnost ukázat fašismus v jeho pravé podobě, má také možnost bojovat se zbytky fašismu ve vědomí lidí svými, uměleckými prostředky. To není žádná služebnost nebo poplatnost, nýbrž povinnost umělce, jež pramení z vlastních zákonů umění. Jsme dědici hodnot věčných, jež je třeba stále rozmnožovat.

A v tomto smyslu musí umění sloužit lidu.

Mladá fronta 1. 5. 1946

ČEKAL JSEM NA NOČNÍ TRAMVAJ...

Čekal jsem na noční tramvaj. Přistoupil ke mně člověk a dali jsme se do řeči o věcech, o nichž se všeobecně mluví. Že je velká drahota, že je ještě málo cigaret, že jsou šmelináři, kteří mají kdovíkolik peněz, a nikdo neví, odkud je berou.

– Ale to se ví, za Němců, to nebyl žádný život. Já jsem pekařský, mistr mě hodil na pracák a tam mi nařídili – musíš do verkšucu. A já jsem do verkšucu nechtěl, copak jsem nějaký špinavec, abych honil dělníky a dělal Němcům pacholka? Tak tedy půjdeš do Říše – povídali – nu, do Říše mě také nedostali, vytočil jsem

se a poslali mě dělat do Letovky. Dělal jsem tam až do května a teď jsem zase u svého řemesla. To se rozumí, žádný med to není, když bydlím tak daleko a musím být již o půl čtvrté v dílně, ale jde to.

– Je to lepší než za první republiky?

– Já nevím, jak bych to řekl. Na jedné straně to vypadá tak, jako by si člověk mohl za první republiky koupit za peníze, které vydělal, o mnoho víc věcí, to se rozumí, všechno bylo lacinější a nebyl žádný nedostatek. Ale když je tady něco jiného, co stojí za víc než všechny věci a peníze. A to je jistota. Dnes mi nemůže říci starý – heleďte, podívejte se, sbalte svých pět švestek, já už vás potřebovat nemohu, protože je krize a vy se mi nevyplácíte. Nebo mi nemůže říci – musíte pracovat laciněji, je to sice proti kolektivní smlouvě, ale když nechcete ztratit práci, musíte držet jazyk za zuby. Dnes vím – musím dostat tolik a tolik, a také je dostanu. Dnes nemůže se mnou žádný smýkat jako s kusem hadru.

Je to obvyklá věc, ale jedna z nejzákladnějších vy-možeností květnové revoluce. Bičem kapitalistického světa, kterým udržoval dělníky v otroctví, byla pohruž-ka vyhazovem, neustálá nejistota dělníkova o příštím dni. Tímto způsobem lámal kapitalismus charakter, snižoval mzdy v dobách krize a nezaměstnanosti.

Spolu s jinými přežitky kapitalistického světa odstranila květnová revoluce i tento přežitek.

Je třeba si připomenout v den Prvního máje a v době oslav květnové revoluce tuto skutečnost z let první republiky. Není to tak dávno, ale přece se nám zdá, že to bylo v dobách dávné minulosti, kdy po ulicích bloudili nezaměstnaní a prosili o trochu jídla, a kdy zároveň byly obchody přecpány zbožím. Není to tak dávno, když přes všechny kolektivní smlouvy byly snižovány dělnické mzdy a kdy dělník byl závislý na za-

městnavatelově libovali, přestože svoboda byla zaručena ústavou.

Tyto doby se již nikdy nevrátí. Rozsypaly se v prach, zmizely s prvními výstřely květnové revoluce. A skutečnost opravdové svobody stojí za to, abychom nepřikládali přílišnou váhu některým záporným jevům, které ještě trvají v prvním roce nové republiky.

Kulturní politika 3. 5. 1946

LIST Z ČERNÉ KRONIKY

Byl odsouzen a popraven Mikuláš Mlčoch, vůdce „Zelených křížů“ a udavač. Znal jsem toho člověka. V r. 1922 mi vypravoval svůj životopis. Neobyčejně bohatý a neobyčejně dobrodružný život. V století obchodně střízlivém, v století, jež se spokojovalo náhražkami pistolnických a gangsterských románů, šlechtných lupičů Rafflesů, bankovních pirátů a vůbec úspěšných lidí, v století hniloby se zbožněním „silného jedince“. Mlčoch sloužil kdekomu a zrazoval kdekoho. Všude, kde sloužil, projevoval neobyčejnou odvalu, účastnil se rvaček, dával lidem pěstí do zubů, riskoval stokrát život a vždy se nějak vytáhl z nejobtížnějších situací. Co však nejvíce překvapovalo u tohoto člověka, byl úplný nedostatek jakéhokoliv přesvědčení. Bylo mu úplně lhostejno, komu slouží. Vykládal mi to zcela otevřeně a cynicky. Znal jen sebe a svou ctižádost, která byla bezmezná. Jeho cesta skončila oprátkou, ve středověku byl by úspěšným konkvistadorem, později za panství měšťáctva třeba koloniálním hrdlořezem. Takovými postavami se obklopoval Hitler a jednou z takových postav byl i Hermann Göring.

Tyto postavy byly však prohlašovány jistým druhem měšťácké literatury za „hrdiny“. Byl vytvořen kult „čistého činu“, byly zpívány chvalozpěvy na Valdštejny a Napoleony, na velké a malé „silné jedince“, kteří vedeni osobní odvahou, bezohledností a pohrdáním „lidským stádem“ svádějí bitvy, rozkotávají říše, zakládají království. Ježto nebylo dobře možno opěvovat průmyslové magnáty, shrabující zisky vysáváním lidu a podvodnými machinacemi na burze, byla dávána náhražka líčením životů těchto dobrodruhů, odvážných a statečných chlapíků nelekajících se ničeho a krácejících neúprosně k svému osobnímu cíli. Jejich obraz se snižoval od maršálů, císařů a králů až k vlakovým lupičům a dozorcům na plantážích. Hitler nebyl marně milovníkem literatury podobného druhu. Tyto věci spolu souvisí, i zde stává se fašismus dědicem tradic prvních dob rozvoje měšťáctva. Avšak tradice již pokřivených, jež končí „čistým“ banditstvím, podřezáváním krků a hromadnými vraždami. Tak vyvrcholuje hrdina koloniálního věku.

Velikost Lva Nikolajeviče Tolstého tkví v tom, že poprvé ukázal ve světové literatuře na nízkost, podlost a zbytečnost těchto „hrdinů“. Zasadil smrtelnou ránu kultu napoleonských hrdinů, jako živá kniha mluvila k nám *Vojna a mír* v době německé okupace. Odhalil je jako prázdné ctižádostivce jdoucí jen za svým osobním prospěchem, měnící svá přesvědčení, jak toho vyžadují jejich účely. A proti nim postavil skutečného hrdinu z lidu, obyčejného, šedivého, těžce pracujícího mužíka.

„Učte se milovat smrt,“ volaly nacistické příručky pro výchovu mladých „hrdinů“. Lidé, kteří byli skutečnými hrdiny, milovali život. Byli však ochotni jej obětovat za věc spravedlivou, za své přesvědčení. Nebyli odvážnými hazardéry, byli jen lidmi konajícími